

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

кафедра економіки підприємства та організації підприємницької діяльності

Допущено до захисту
завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за темою:

**«ШЛЯХИ ТА РЕЗЕРВИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ
ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЦЕМЕНТ»)**

Студентки 4 курсу 4 групи
Факультету ЦЗФН
Байдак А.В.
Керівник д.е.н., професор
Грінченко Р.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи собівартості продукції підприємства.....	6
1.1. Сутність, структура та види собівартості продукції підприємства.....	6
1.2. Оцінка методичних підходів до формування собівартості продукції підприємства.....	11
1.3. Резерви зниження собівартості продукції.....	15
Висновок до розділу I.....	22
РОЗДІЛ 2. Аналіз собівартості продукції підприємства на прикладі ТОВ «Цемент».....	24
2.1. Загальна характеристика діяльності ТОВ «Цемент».....	24
2.2. Аналіз фінансово-економічного стану підприємства.....	28
2.3. Дослідження собівартості продукції ТОВ «Цемент».....	42
2.4. Кореляційно-регресійний аналіз собівартості продукції підприємства.....	47
Висновок до розділу II.....	52
РОЗДІЛ 3. Економічне обґрунтування напрямів зниження собівартості продукції підприємства.....	54
3.1. Напрями та резерви зниження собівартості продукції на підприємстві.....	54
3.2. Обґрунтування доцільності пропозицій зниження собівартості продукції...	56
3.3. Оцінка економічної ефективності заходів з удосконалення процесу формування собівартості продукції.....	62
Висновок до розділу III.....	66
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. Перехід до ринкової економіки вимагає від компаній економічно раціонального підходу до планування своєї діяльності, встановлення фінансової та виробничої політики, аналізу та оцінки результатів. Один з найбільш важливих елементів фінансової політики компанії - політика збільшення прибутку.

Основним показником, що характеризує рівень виробничих витрат, а також результатів виробничо-господарської діяльності підприємства та його структурних підрозділів, є виробничі витрати, що охоплюють усі сфери діяльності підприємства. Собівартість продукції виступає у якості важливого остаточного показника, який відображає результати діяльності підприємства. Чим краще працює підприємство, тим економніше воно використовує власні ресурси, тим ефективніше вдосконалює обладнання, тим нижча вартість виготовленої продукції. Зниження виробничих витрат є однією з головних умов збільшення прибутку, підвищення прибутковості та продуктивності праці на підприємстві.

Собівартість продукції є однією з економічних категорій, що відображає ефективність виробництва та діяльності підприємства в цілому. Підвищення ролі та значення собівартості продукції в організації виробництва і його управління вимагає постійного удосконалення методів планування, обліку витрат та обчислення їх розміру на одиницю виробленої продукції, адже саме собівартість є одним з найголовніших інструментів в досягненні ключових цілей будь-якого виробничого підприємства. Саме тому, надзвичайно важливим є опанування всіх інструментів, за допомогою яких можна виявити резерви та недоліки будь-яких процесів на підприємстві та ефективно використовувати з метою досягнення основних цілей.

Наукові дослідження. Питання зниження собівартості продукції є актуальним у будь-який час. Процес формування собівартості та визначення

основних шляхів її зниження стали основою робіт багатьох вчених-економістів, серед яких можна назвати наступних: О.В. Миронюк, М.І. Маниліч, В. М. Пархоменко, Ю. С. Цал-Цалко, О. П. Рудановський, Н.Г. Міценко, М. Г. Чумаченко, Ф. Ф. Бутинець, В.П. Завгородній, М.А. Болух, В.З. Бурчевський, В.М. Панасюк, В.І. Мацибора та інші.

Предметом дослідження теми даної роботи виступає сукупність теоретичних, методичних і практичних підходів до обґрунтування напрямів зниження собівартості продукції.

Об’єкт дослідження – ТОВ «Цемент».

Мета дослідження - обґрунтування практичних рекомендацій щодо зниження собівартості продукції на підприємстві на прикладі ТОВ «Цемент».

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- розглянути сутність, структуру та види собівартості продукції;
- ознайомитися із методичними підходами щодо формування собівартості продукції;
- визначити резерви зниження собівартості продукції підприємства;
- надати загальну характеристику досліджуваному підприємству ТОВ «Цемент»
- проаналізувати фінансово-економічну діяльність підприємства;
- проаналізувати собівартість продукції ТОВ «Цемент»;
- провести кореляційно-регресійний аналіз собівартості продукції підприємства;
- запропонувати резерви та напрями зниження собівартості продукції;
- визначити доцільність та економічну ефективність пропозицій зниження собівартості продукції.

Інформативною базою дослідження теми роботи виступили праці вітчизняних та зарубіжних фахівців на тему собівартості підприємства, матеріали

спеціалізованої періодичної преси, нормативно-правові матеріали, бухгалтерська звітність підприємства.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані наступні методи: класифікація, порівняння, аналіз синтез, економічний аналіз, системний аналіз, монографічний, статистико-економічний, розрахунково-конструктивний, балансовий.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та економічному обґрунтуванні напрямів зниження собівартості продукції на ТОВ «Цемент».

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 88 сторінок. Робота містить 29 таблиць, 8 рисунків та 8 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність, структура та види собівартості продукції підприємства

Собівартість є ваговим показником у діяльності будь-якого суб'єкта господарювання.

Як економічна категорія, даний показник відображає виробничі відносини, які встановлюються між суб'єктами господарювання та державою, та стосуються робочої сили, засобів та предметів праці, природних ресурсів тощо, які використовуються у виробничому процесі.

На рівні окремого підприємства собівартість – це критерій, який показує наскільки доцільним є виробництво продукції, що передбачає порівняння витрат з доходами організації, отриманими від здійснення діяльності.

Собівартість є одним з найголовніших інструментів в досягненні ключових цілей будь-якого виробничого підприємства: підвищення прибутку, забезпечення сталого розвитку, утримання частки споживачів на ринку або їх збільшення, підвищення конкурентоспроможності тощо. Це обумовлює необхідність постійного вдосконалення методів планування, обліку витрат та обчислення їх розміру на одиницю виробленої продукції на підприємстві [43, с.36].

Існуюча жорстка конкуренція на ринку призводить до того, що всі неефективні та відсталі підприємства змушені припинити свою діяльність, тому метою господарюючого об'єкту має бути доцільне використання ресурсів, що, в свою чергу, призводить до зниження собівартості продукції, тим самим покращуючи результати діяльності підприємства.

Крім того, такий показник, як собівартість, дозволяє виявити прогалини та вузькі місця, де можуть бути знайдені резерви для досягнення поставлених цілей.

Слід відмітити, що на сьогоднішній день існує велика кількість трактувань поняття собівартості. Наведемо деякі з них (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття «собівартість продукції»

Автор	Визначення поняття
В. М. Пархоменко [3, с.9]	вартісне вираження витрат підприємства, що пов'язані з використанням наступних ресурсів: природні, трудові, фінансові ресурси, сировина, матеріали, енергія, паливо, основні засоби; а також витрат на виробництво і збут готової продукції, включаючи обов'язкові відрахування, податки та платежі, встановлені державою
Ю. С. Цал-Цалко [13, с.5]	сума витрачених засобів виробництва та доданої вартості, яка створена підприємством з використанням трудового потенціалу працівників та сплати соціальних відрахувань
М. Г. Чумаченко, Н. Г. Міщенко [26, с.129]	один з основних показників визначення потреби в обігових коштах, планування прибутку, визначення економічної ефективності виробництва, показник внутрішньозаводського планування та формування ціни
М.І. Маниліч, О.В. Миронюк [23, с.351]	витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції з метою здійснення процесу відтворення, що відображає складну систему економічних зв'язків і залежностей, які характерні для процесу виробництва будь-якого суб'єкта господарювання
Т. П. Карпова [29, с.154]	економічна категорія, що є одним з об'єктів обліку та інструментів управління господарськими процесами на підприємстві
В.П. Завгородній [3, с.9]	витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції, які відображаються у грошовій формі
Ф.Ф. Бутинець [6, с.11]	грошове вираження витрат підприємства, що пов'язане з виробництвом та збутом продукції, виконанням робіт або наданням послуг
С.В. Степаненко [7, с.31]	один з основних показників роботи підприємства, який використовується з метою визначення потреби в обігових коштах, планування прибутку, визначення економічної ефективності окремих організаційно-технічних заходів і виробництва в цілому, для внутрішнього планування та для формування цін
М.А. Болюх, В.З. Бурчевський [13, с.5]	основний якісний показник роботи підприємства, що відображає позитивні та негативні сторони роботи підприємства. Систематичне зниження собівартості продукції відіграє важливу роль, оскільки дозволяє збільшувати прибуток на кожен витрачений гривню, підвищує конкурентоспроможність продукції за існування стабільних ринкових цін
Велш Г. А. і Шорт Д. Г. [7, с.31]	сплачені гроші плюс поточна ціна всіх негрошових компенсацій
В.М. Панасюк [14, с.21]	центральный об'єкт управління та якісний показник, який характеризує ефективність діяльності підприємства
В.І. Мацибора [10, с.35]	економічна категорія, що є частиною вартості товару та складається зі всіх витрат підприємства у грошовій формі, які є необхідними для здійснення простого відтворення

Таким чином, можна узагальнити, що собівартість продукції – це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на виробництво та реалізацію одиниці продукції, ключовий показник роботи підприємства, який відображає досягнення та недоліки його роботи як однієї організаційної одиниці та кожного його структурного підрозділу.

Зниження собівартості продукції має надзвичайно важливе значення, бо дає підприємству можливість за стабільних ринкових цін отримувати більший прибуток на кожен гривню здійснених витрат [18, с.12].

Порядок формування собівартості продукції регулюється на корпоративному, галузевому та законодавчому рівнях наступними законодавчими актами: Закон про бухгалтерський облік та фінансову звітність, Податковий кодекс України, положення (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО 16) [28].

Собівартість за певними характерними ознаками поділяється на різні види [Додаток А]

Залежно від часу, в який були сформовані витрати на підприємстві, собівартість поділяється на: планова, фактична та нормативна собівартість.

Планова собівартість визначається перед початком планового року на основі наступних показників: норми витрат ресурсів, ціни на сировину, тарифи та ставки на момент розробки плану.

Фактична собівартість представляє собою витрати підприємства у грошовій формі при певних умовах діяльності. Визначається такий вид собівартості після завершення роботи підприємства, базуючись на показниках бухгалтерської звітності та даних оперативно-технічного обліку.

Нормативна собівартість - це витрати на виробництво, розраховані відповідно до норм використання ресурсів [9, с.22].

Залежно від послідовності формування витрат можна визначити такі види собівартості: технологічна, цехова, виробнича та повна.

Технологічна собівартість складається з витрат, що виникли в процесі виконання певних технологічних операцій, що були направлені на виготовлення продукції.

Цехова – представляє собою технологічну собівартість поєднану з витратами на обслуговування цеху, де власне і проходить технологічний процес виготовлення продукту.

Виробнича собівартість включає затрати, безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції, зумовлені технологією та організацією виробництва.

Повна собівартість - це сума витрат на виробництво та збут готової продукції [5, с.52].

Також собівартість продукції може бути індивідуальною, середньогалузевою та галузевою. Такий поділ обумовлений цілями аналізу діяльності підприємства.

Галузева собівартість – це сукупні витрати на виробництво продукції всієї галузі, а середньогалузева – витрати на виробництво продукції у середньому за сукупністю підприємств галузі.

Що стосується індивідуальної собівартості, то тут зрозуміло, що це сукупність витрат, які несе окреме підприємство на виробництво продукції [5, с.52].

Аналізуючи всі види собівартості продукції, що були розглянуті, запропоновано узагальнену класифікацію собівартості (рис. 1.2).

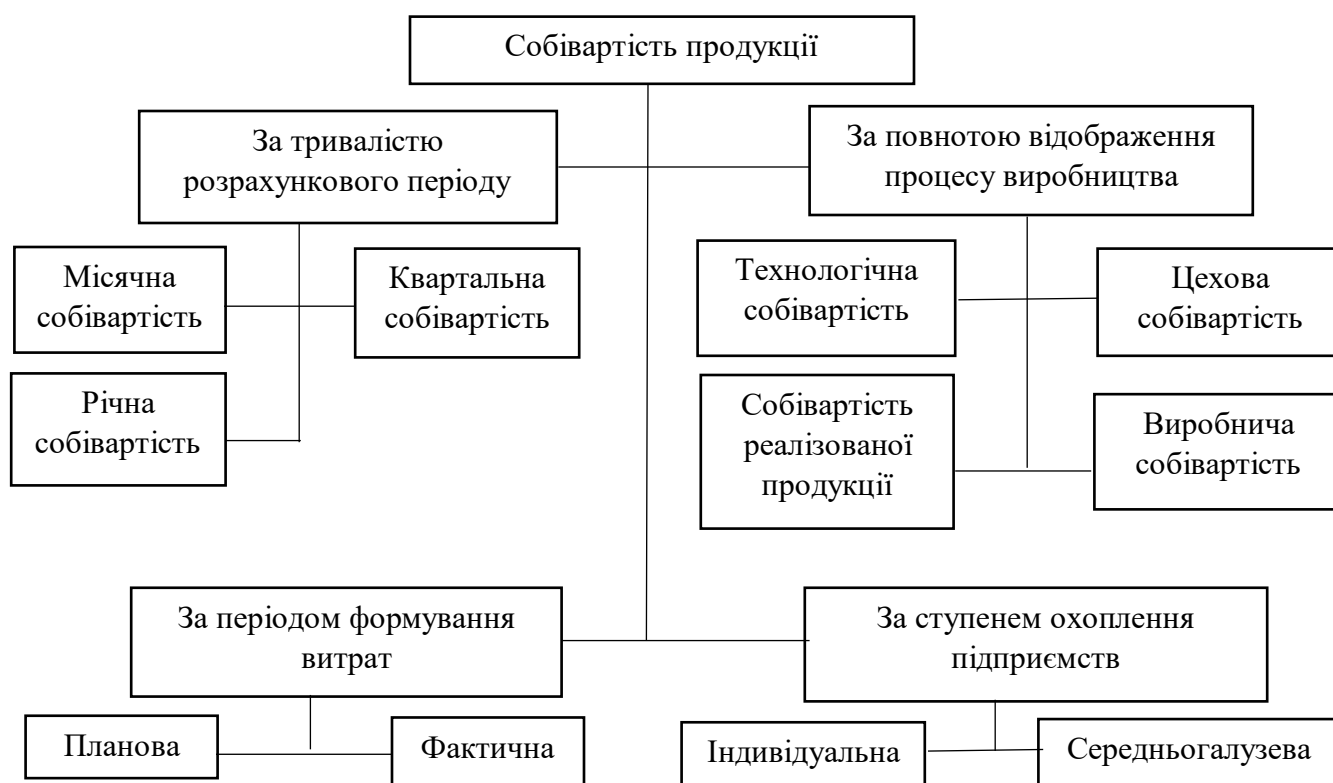

Рис.1.2. Види собівартості

Джерело: побудовано автором на основі [5, с.53]

Таким чином, аналізуючи наявні трактування поняття собівартості, можна дійти висновку, що дана категорія представляє собою грошовий еквівалент, який сплачений за продукцію або послуги, що повинні принести вигоди для підприємства у поточному періоду або у майбутньому. Собівартість продукції характеризує рівень витрат підприємства на виробництво та характеризує ефективність використання ресурсів, рівень продуктивності праці тощо.

В залежності від характерних ознак, собівартість буває різних видів, що дозволяє виявити резерви та можливості у виробничому процесі, правильно встановити закупівельні ціни на продукції та визначити ефективність капітальних вкладень. Отже, собівартість має важливе мікро- та макроекономічне значення, вирішує низку питань та широко застосовується для проведення оцінки багатьох виробничих, ціноутворюючих та інноваційних процесів [11, с.55].

1.2. Оцінка методичних підходів до формування собівартості продукції підприємства

Для встановлення єдиного методологічного підходу до обліку собівартості продукції, слід встановити її місце в загальній системі управління витратами підприємства та вирішити проблеми організації управління витратами для того, щоб забезпечити управлінський персонал відповідними даними при прийнятті ефективних управлінських рішень.

Визначення собівартості – це на сьогодні прерогатива управлінського обліку, так як задачею фінансового обліку є проведення оцінки активів підприємства для продажу. Останній не завжди достовірно відображає показники ефективності виробництва [15, с.145].

Як правило, об'єкти обліку та калькуляції в виробництві є різними поняттями, через що використовуються різні способи калькуляції собівартості продукції та виникає питання в тому, наскільки доцільним є використання тих чи інших методів. Чимала кількість наукових досліджень у сфері калькулювання собівартості продукції та методів обліку витрат сформувала два принципові підходи, а саме:

- 1) методи обліку витрат та калькулювання собівартості – це різні поняття;
- 2) методи обліку витрат на виробництво виконують те ж саме завдання, що і калькулювання собівартості, тому ці поняття є нерозривними і мають розглядатися в комплексі.

Згідно першого підходу, облік витрат і калькулювання має розглядатися окремо. В. Ф. Палій зазначає, що метод обліку витрат має характеризувати порядок формування витрат з детальним розумінням того, де вони виникли у виробничому процесі, а метод калькулювання – це сукупність способів обліку витрат на виробництво за калькуляційними об'єктами та прийомами обчислення собівартості калькуляційних одиниць.

Другий підхід базується на тому, що методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції є нероздільними. Т. П. Карпова вважає, що розгляд обох, як єдиного та нерозривного процесу є надзвичайно важливим. При цьому вибір об'єктів обліку витрат визначає систему показників внутрішньої звітності, періодичність складання звітних калькуляцій для різних цілей управління [34, с.264].

Аналізуючи два підходи, можна зробити висновок, що методи обліку витрат і методи калькулювання - це взаємопов'язані категорії, які використовують власні інструменти та прийоми для збору і узагальнення даних про витрати для потреб управління, визначення фактичної собівартості продукції та здійснення контролю за процесом її формування.

В науковій літературі виокремлюються наступні методи обліку й калькулювання собівартості продукції: нормативний, попередільний, позамовний та попроцесний.

Всі методи обліку витрат та калькуляції собівартості продукції поєднуються у наступні групи:

- 1) традиційні – методи, що використовувалися в вітчизняній практиці (позамовний, попередільний, нормативний та попроцесний);
- 2) запозичені – методи, що сформувалися в інших країнах.

У вітчизняному обліку традиційні методи калькулювання собівартості продукції використовуються з метою досягнення ефективного регулювання та контролю витрат на виробництво продукції.

Характеристика традиційних методів калькулювання собівартості продукції відображена у наступній таблиці (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Характеристика вітчизняних методів калькулювання собівартості продукції

Метод калькулювання	Характеристика	Переваги	Недоліки
Нормативний	Облік витрат відбувається відповідно до встановлених нормативів, а собівартість продукції калькулюється на стадії планування виробництва. Метод дозволяє вести точний облік відхилень фактичних витрат від нормативних та контролювати розмір собівартості	поточний оперативний облік витрат шляхом обліку відхилень від норм, контроль за здійсненням режиму економії, охоплення нормативними калькуляціями значної частини витрат	значна частина відхилень від норм, пов'язаних з використанням сировини і матеріалів на виробництво, велика кількість неврахованих витрат
Попередільний	Використовується при масовому виробництві однорідної продукції. Середні витрати на одиницю продукції розраховуються шляхом ділення суми загальних витрат на кількість виготовленої продукції	менш трудомісткий збір інформації про витрати, більш прозора інформація на рахунках бухгалтерського обліку, більш точне розподілення накладних витрат	згрупувати витрати за видами продукції не можна, значний обсяг облікових записів
Позамовний	Використовується у випадку, якщо підприємство здійснює різноманітну діяльність.	дозволяє виявити рентабельні замовлення, визначити ціну продажу на майбутнє, дозволяє порівняти витрати по одному і тому ж замовленню, виробленому в різний час	вимагає деталізації даних, є досить трудомістким, собівартість визначається після закінчення виробничого циклу, коли вже не можна вплинути на витрати
Попроцесний	Використовується на підприємствах вуглеводородної галузі, де особливістю є те, що витрати узагальнюються в регістрі бухгалтерського обліку загалом по процесу та діляться на кількість виготовленої продукції, їм також притаманна відсутність незавершеного виробництва	дозволяє розподілити рівну кількість затрат на кожен продукт	багато процесів, технологій, наявність (відсутність) незавершеного виробництва

Джерело: складено автором на основі [7, с.33]

Відповідно до відображеної інформації у табл., охарактеризовані методи мають свої переваги та недоліки у використанні на підприємствах, тому вибрати найкращий з них неможливо. В залежності від типу організації виробництва можлива комбінація існуючих методів калькулювання витрат.

Що стосується запозичених методів калькулювання собівартості, то в Україні вони стали відомими на початку 90-х років. На сьогодні дані методи використовують підприємства з іноземними інвестиціями та європейськими стандартами, орієнтовані на співпрацю із зарубіжними партнерами або експорт (стандарт-костинг, директкостинг, кайдзен-костинг, ABC-метод, таргет-костинг [32].

Сутність запозичених методів калькулювання собівартості представимо у наступній таблиці (табл.1.3):

Таблиця 1.3

Запозичені методи калькулювання собівартості

Метод калькулювання	Характеристика
Стандарт-костинг	головна функція методу - контроль над рівнем витрат, виявлення відхилень від норми та причин виникнення. Застосування даного методу можливе на тих підприємствах, де є невеликий асортимент продукції та тоді, коли попит та пропозицію можна спрогнозувати з високою точністю, а конкуренція є незначною або відсутньою
Директ-костинг	метод формування неповної собівартості, головною функцією якого виступає планування та керування фінансовим результатом підприємства. Сутність методу заключається в узагальненні прямих витрат за видами виробництва, що списуються на окремому рахунку в тому періоді, в якому вони виникли. Даний метод використовують підприємства, в яких є різноманітний товарний асортимент, при економічних спадах, простоюванні виробничих потужностей, нестабільному попиті та інфляційному середовищі
Кайдзен-костинг	поступове зменшення витрат на етапі виробництва, в результаті якого формується собівартість продукції підприємства, що призводить до отримання прибутку
Таргет-костинг	формування собівартості в суто інноваційних галузях виробництва. Метод розглядає собівартість не як показник, що розраховується нормативним методом, а величину, на яку має орієнтуватися підприємство
ABC-метод	метод передбачає облік витрат по роботам або функціям. Його сутність заключається у встановленні залежності витрат на продукцію з різними

	виробничими процесами, вивченні можливостей впровадження оптимізаційного процесу з метою забезпечення більшої ефективності виробництва
LLC-аналіз	розрахунок витрат за етапами життєвого циклу продукції. Метод базується на встановленні витрат на усіх етапах виробництва. При використанні методу повне визначення витрат та доходів здійснюється на етапі проектування. Метод є єдиним, який враховує вплив інфляції через ставку дисконту

Джерело: складено автором на основі [12, с.37]

Слід зазначити, що досконалого методу формування собівартості не існує і застосування кожного з них є найбільш доцільним для конкретних умов і залежно від специфіки діяльності підприємства. Тому надзвичайно важливим є проведення глибоких досліджень на підприємстві з усіх питань його функціонування та, зіставивши всі переваги та недоліки, обрати найраціональніший метод, від цього залежатиме досягнення ефективності діяльності підприємства.

1.3. Резерви зниження собівартості продукції

Собівартість, як комплексний показник, складається з різного роду витрат, які пов'язані з процесом виробництва продукції, управлінням та організацією виробництва.

Даний показник є одним з найбільш важливих, адже він являється базою ціни товару, в ньому відображаються зростання продуктивності праці, економія ресурсів та технічний прогрес.

Крім цього, у собівартості як узагальнюючому економічному показнику відображаються всі аспекти діяльності підприємства, такі як ступінь технологічного оснащення виробництва та освоєння технологічних процесів, рівень організації виробництва та праці, ступінь використання виробничих потужностей, ефективність використання матеріальних та трудових ресурсів, а

також інші умови й фактори, які характеризують виробничо-господарську діяльність [4, с.351].

Без обчислення собівартості неможливо визначити фінансовий результат виробничо-господарської діяльності підприємства. Скорочення витрат на виробництво продукції, тобто, зниження її собівартості, є важливим фактором збільшення прибутку від реалізації. [16, с.84].

Під час аналізування собівартості продукції необхідно вивчити розмір впливу кожної статті витрат на відхилення фактичної собівартості від планової, зміну рівня собівартості в динаміці з її рівнем на аналогічних підприємствах. При цьому прямі витрати на виробництво, передбачені кошторисом, необхідно попередньо скоригувати відповідно до обсягу виробництва. Для більш чіткої характеристики та виявлення причин відхилення фактичної собівартості від планової необхідно обчислити структуру затрат за порівнювані періоди та за планом, зіставити фактичну собівартість з плановою, вивчити фактори, які вплинули на зміну структури витрат [27, с.183].

Зниження собівартості продукції, у першу чергу, забезпечується, зростанням продуктивності праці. Визначальне джерело зниження даного показника - економія матеріальних витрат, підвищення завантаження основних фондів, скорочення витрат на управління та обслуговування.

Резерви зниження собівартості продукції – це кількісно вимірні можливості економії витрат живої та уречевленої праці.

Класифікація резервів зниження витрат, які формують собівартість продукції, представлена у таблиці (табл.1.4):

Таблиця 1.4

Класифікація резервів зниження витрат

Ознака	Види резервів
- за видами ресурсів	предмети та засоби праці
- за часом використання	перспективні, оперативні та поточні
- за сферою виникнення	виробничі та невиробничі

Продовження табл.1.4	
- за рівнем та масштабами	внутрішньовиробничі, галузеві, міжгалузеві та народногосподарські
- за методами реалізації	економічні, технічні, організаційні та соціальні
- за можливостями реалізації	реальні та потенційні
- за можливостями виявлення	явні та приховані
- за потребами у капітальних вкладеннях	інвестиційні та безінвестиційні

Джерело: складено автором на основі [29, с.155]

Резерви зниження собівартості можна виявляти на ранніх стадіях життєвого циклу виробів та в процесі виробництва. На ранніх стадіях життєвого циклу виробів ефективним методом виявлення резервів зниження собівартості продукції є функціонально-вартісний аналіз.

Функціонально-вартісний аналіз (ФВА) представляє собою комплексний системний аналіз діяльності підприємства та його складових, а також оцінку ефективності використання витрат на реалізацію кожної з цих функцій для того, щоб виявити неефективні, нераціональні витрати, існуючі внутрішні резерви і розробити програму підвищення ефективності діяльності підприємства.

До завдань даного аналізу можна віднести: зростання конкурентоспроможності; зниження витрат на виробництво; підвищення продуктивності праці; збільшення обсягу виготовленої продукції без додаткових вкладень; розробка нових технологічних процесів або вдосконалення існуючих тощо.

Результатом проведення ФВА є зниження витрат на одиницю корисного ефекту, що може бути виражений у підвищенні споживчих властивостей виробу за одночасного скорочення витрат, підвищенні споживчих властивостей за збереження або економічно виправданого збільшення витрат, скороченні витрат за збереження або обґрунтованого зниження функціональних параметрів виробу до необхідного рівня [17, с.323].

Для узагальнення даних про витрати складають таблицю, де відображають деталі, їх вартість за статтями калькуляції, зокрема податки, що належать до собівартості продукції. На підставі даних цієї таблиці утворюють узагальнену характеристику досліджуваного об'єкта, в якій відбирають деталі для ФВА, визначають конкретні завдання щодо зниження витрат на їхнє виготовлення. Велике значення мають побудова й аналіз функціональної моделі, результатом якої є побудова головної функції на базі з'ясування всієї їх сукупності. Формулюються завдання щодо усунення виявлених надмірностей та визначається їх вартість. Якщо в результаті аналізу не виявлені функціональні надмірності, то резерви зниження собівартості визначають як заміна дешевшими матеріалами за збереження якості, заміна купованих комплектуючих для виготовлення на виробництві тощо [33, с.4].

В міжнародній практиці широкого поширення набули наступні підходи до зниження витрат: таргет-костинг, кайзен.

Концепція «таргет-костинг», у більшості випадків, використовується для управління витратами на стадії проектування нової продукції. Дана концепція передбачає: визначення ціни продукції, за якою її готові придбати покупці; встановлення цільових значень прибутку; визначення витрат на виробництво; порівняння фактичних витрат з плановими; розроблення заходів зниження фактичних витрат.

Управління витратами за методом «кайзен» заключається у тому, що зниження витрат відбувається за видами продукції підприємства. При використанні концепції визначається, на скільки потрібно зменшити витрати на виробництво, повноваження після досягнення запланованих витрат передаються виробничим підрозділам [29, с.156].

Велике значення в боротьбі за зниження собівартості продукції має збереження режиму економії на всіх ділянках виробничо-господарської діяльності підприємства. Поступове впровадження на підприємствах режиму

економії проявляється, перш за все, у зменшенні затрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції, зменшенні витрат з обслуговування виробництва й управління, ліквідації втрат від браку та інших невиробничих витрат.

Значний вплив на рівень витрат мають техніко-економічні фактори виробництва. Найважливішою умовою зниження собівартості є неперервний технічний прогрес. Введення нової техніки, комплексна механізація й автоматизація виробничих процесів, удосконалення технологій дають змогу значним чином знизити собівартість продукції [24, с.225].

За основними групами чинників можна сформулювати такі напрями економії витрат (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Напрями економії витрат за групами техніко-економічних чинників

Техніко-економічний чинник	Напрями економії витрат
Підвищення технічності виробництва	– збільшення виробничих потужностей через залучення прогресивної техніки; – впровадження інноваційних технологій; – використання безвідходних технологій; – зниження трудомісткості робіт.
Зміна амортизаційних відрахувань на 1 грн. продукції	– зміна середньорічної вартості основних засобів; – збільшення обсягів виробництва продукції.
Зміна організаційних умов виробництва та праці	– використання прогресивних методів організації виробництва та праці; – застосування мотиваційного механізму на підприємстві; – залучення кваліфікованих працівників, їх постійне навчання; – встановлення тривалих відносин з надійними постачальниками; – мінімізація втрат та збитків.
Зміна обсягу виробництва	вигоди від ефекту масштабу
Зміна структурної складової плану виробництва	зменшення частки витратомісткої продукції
Інші чинники	– ліквідація застарілих та введення нових цехів і виробництв; – підготовка та освоєння нових видів продукції в діючих об'єднаннях; – зміни в розміщенні виробництва

Джерело: складено автором на основі [20]

Наведені чинники формують можливості для використання таких резервів зниження собівартості в процесі виробничої діяльності, як збільшення обсягів виробництва продукції за рахунок високої продуктивності праці, скорочення загальновиробничих витрат, мінімізація невикористаних витрат та непродуктивних витрат, дбайливе ставлення до використання ресурсів.

Підприємство має можливість впливати на величину витрат матеріальних ресурсів, які в структурі собівартості мають найбільшу питому вагу. Сировина й матеріали входять до собівартості за їхньою покупною ціною з урахуванням витрат на транспортування, тому правильний вибір постачальників матеріалів впливає на собівартість продукції. Важливо забезпечити поставку матеріалів від таких постачальників, які розташовані на невеликій відстані від підприємства, а також перевозити вантажі найбільш дешевим видом транспорту [7, с.34].

Зменшення витрат на обслуговування виробництва й управління ним також знижує собівартість продукції. Розмір цих витрат на одиницю продукції залежить не тільки від обсягів випуску продукції, але й від їх абсолютної суми. Чим менше сума цехових та загальногосподарських витрат загалом по підприємству, тим нижче собівартість кожної одиниці продукції за інших рівних умов.

Резерви зниження цехових та загальногосподарських витрат полягають в економії на управлінських витратах.

Значні резерви зниження собівартості полягають також у зниженні витрат від браку, тому підприємству необхідно звести ці втрати до мінімального рівня [26, с.130].

Також відносного зниження собівартості продукції можна досягти за рахунок зростання продуктивності праці та економії заробітної плати. Крім того, підприємство має підвищити якість своєї продукції, забезпечити покупців достовірною інформацією, наприклад через рекламу, що підвищить споживчий попит на його продукцію.

Деякою мірою резерви зниження собівартості продукції закладені у скороченні витрат, які не є необхідними за нормальної організації виробничого процесу.

Зміна обсягу та структури продукції може привести до відносного зменшення умовно постійних витрат (крім амортизації), відносного зменшення амортизаційних відрахувань, зміни номенклатури та асортименту продукції, підвищення її якості. Умовно постійні витрати не залежать безпосередньо від кількості випущеної продукції. Зі збільшенням обсягу виробництва їх кількість на одиницю продукції зменшується, що приводить до зниження її собівартості.

Джерелами зниження собівартості продукції є ті затрати, за рахунок економії яких знижується собівартість продукції. Основними шляхами зниження собівартості продукції є скорочення тих витрат, які мають найбільшу питому вагу у її структурі [8].

Чинниками зниження собівартості є:

- підвищення технічного рівня виробництва;
- використання більш дешевих матеріалів та сировини;
- вдосконалення організації виробництва й праці;
- впровадження економних технологій виробництва;
- кооперація з іншими підприємствами;
- раціональне використання матеріалів;
- ефективне розміщення продуктивних сил;
- зміна структури та обсягу продукції тощо [29, с.156].

Отже, систематичне зниження собівартості забезпечує зростання прибутку підприємства. Вплив підприємств на елементи витрат є обмеженим. Однак і він є можливим через незалежне управління показниками, до яких застосовуються встановлені нормативи відрахувань, такі як витрати на оплату праці, структура й джерела її виплати, вартість основних виробничих засобів, їх структура й

джерела формування. Пошук шляхів зниження собівартості є одним із пріоритетних напрямків діяльності працівників кожного з підприємств.

Висновки до розділу I

Собівартість продукції є якісним показником, що характеризує виробничогосподарську діяльність підприємства. Собівартість відображає витрати підприємства на виробництво і збут продукції, виражені в грошовому вимірюванні. Окрім цього, в собівартості як в узагальнюючому економічному показнику віддзеркалює всі сторони діяльності підприємства: ступінь технологічного оснащення виробництва і освоєння технологічних процесів; рівень організації виробництва і праці, ступінь зношуваності виробничих потужностей; економічність використання матеріальних і трудових ресурсів і інші умови і чинники, що характеризують виробничо-господарську діяльність.

Для комплексного аналізу собівартості продукції застосовуються спеціальні показники, які дозволяють розраховувати і аналізувати витрати підприємства на весь об'єм виробленої товарної продукції, витрати на виробництво конкретного виду продукції, а також витрати підприємства на отримання кожної гривні виручки.

З метою спрощення розрахунків і для систематизації даних всі витрати підприємства класифікуються. Причому дана класифікація є універсальною для всіх підприємств, можуть змінюватися лише деякі статті залежно від спеціалізації підприємства.

Найважливішим моментом у вивченні такого показника, як собівартість є розгляд чинників, що впливають на показник і визначення основних напрямів по зниженню собівартості. Від того, як вирішує підприємство дане питання залежить отримання найбільшого ефекту з як найменшими витратами, зростання накопичень, економія трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Собівартість відображає велику частину вартості продукції і залежить від зміни умов виробництва і реалізації продукції. Тому істотний вплив на рівень витрат роблять техніко-економічні чинники виробництва. Цей вплив виявляється залежно від змін в техніці, технології, організації виробництва, в структурі і якості продукції і від величини витрат на її виробництво. Звідси витікає, що виявлення резервів зниження собівартості повинне спиратися на комплексний техніко-економічний аналіз роботи підприємства: вивчення технічного і організаційного рівня виробництва, використання виробничих потужностей і основних фондів, сировини і матеріалів, робочої сили, господарських зв'язків; а також всіх складових собівартості.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЦЕМЕНТ»

2.1. Загальна характеристика діяльності ТОВ «Цемент»

ТОВ «Цемент» - це високотехнологічний підприємство, яке займається виробництвом цементної продукції на найвищому рівні якості. Підприємство знаходиться за адресою: м. Одеса, вул. Хутірська, буд. 70.

Одеський цементний завод почав працювати, починаючи з 1965 р. Регіон знаходився далеко від найбільш промислово розвинених районів країни, тому завод побудували для задоволення місцевого попиту на цемент, маючи обмежену виробничу потужність.

8 вересня 1965 р. запустили обертову піч № 1, а у листопаді 1966 р. - обертову піч № 2. У тому ж 1966 р. виробництво цементу на заводі склало 165,5 тис. тонн.

З кожним роком завод нарощував виробничі потужності і у 1971 р. вдалося досягнути проектну потужність 320 тис. тонн.

З початку діяльності заводу родовище сировини (вапняк та глина) знаходилося за 2 км від заводу, однак, у 1973 р. був розроблений Єлизаветівський кар'єр цементної сировини, який знаходився за 40 км від заводу, туди було переміщено гірниче обладнання. У 1986 р. почала функціонувати приватна гілка від кар'єру, що дало змогу перевозити сировину залізницею. Після виснаження покладів провелися рекультивація земель та підготовка сільськогосподарських угідь [36].

У 1976 р. було завершено будівництво сушильного відділення для шлаку з навальним зберіганням, що дало змогу запустити виробництво нового виду цементу (сульфатостійкий шлакопортландцемент) та збільшити обсяг промислового виробництва до 360 тис. тонн.

У травні 2005 р. завод придбала португальська компанія C + PA (Cimento e Produtos Associados, SA), акціонерами якої є CIMPOR Cimentos de Portugal SA (один зі світових провідних виробників цементу) та Teixeira Duarte, Engenharia e Construções (провідний португальський підрядник).

Компанія зосередила свою увагу та почала вкладати кошти в реалізацію багатьох інвестиційних проектів на Одеському цементному заводі, що були направлені на поліпшення наступних факторів: позиція компанії за екологічними показниками виробничої діяльності, виробничі потужності, контроль якості, зберігання та відвантаження.

У 2011 р. міжнародним холдингом CRH Group (центральный офіс компанії знаходиться у Дубліні) був придбаний контрольний пакет акцій ТОВ «Цемент». У цьому ж році було вирішено зупинити печі та перейти на клінкер, вироблений найбільшим дочірнім підприємством CRH в Україні ПАТ «Подільський цемент». Таким чином, була введена в експлуатацію найбільша в Європі нова сучасна лінія виробництва клінкеру сухим способом [36].

На сьогодні виробнича потужність ТОВ «Цемент» становить 0,550 млн. тонн цементу в рік. Компанія являється лідером на ринку Одеської області, а також активно розвиває ринки сусідніх областей.

ТОВ «Цемент» - одне із найсучасніших підприємств галузі, що пропонує продукцію високої якості, бореться з реалізацією фальсифікованого цементу на вітчизняному ринку, будує тісні, взаємовигідні стосунки зі своїми клієнтами, засновані на довірі та націлені на багаторічну співпрацю.

Завод займається випуском цементу за мокрим способом виробництва та має наступну виробничу структуру: цех «кар`єр»; виробничий цех (помольно-сировинне відділення, відділення випалу клінкеру, сушильне відділення); транспортний цех; лабораторія і ОТК; ремонтно-механічний цех; паросиловий цех; автоділянка; відділи заводууправління.

Чисельність працівників заводу станом на 31 грудня 2023 р. становила 80 працівників. Статутний капітал складає 140 млн.грн. [40]

До видів діяльності ТОВ «Цемент» можна віднести наступні:

- виробництво цементу – основний вид діяльності;
- добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю;
- оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням;
- неспеціалізована оптова торгівля [35].

Організаційна структура ТОВ «Цемент» представлена наступним чином (рис.2.1):

Рис.2.1. Організаційна система ТОВ «Цемент»

Джерело: побудовано автором на основі [36]

На сьогоднішній день ТОВ «Цемент» - це найбільший виробник цементу на півдні України. Завод постачає продукцію в різні області – Херсонська, Миколаївська, Черкаська, Кіровоградська, Київська. З продукції заводу будуються найважливіші національні інфраструктурні проекти – вітряні парки, дороги та зернові термінали [36].

Для того, щоб оцінити вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на стан та конкурентоспроможність ТОВ «Цемент» використаємо метод SWOT-аналіз.

Таблиця 2.1

SWOT- аналіз ТОВ «Цемент»

Сильні сторони	Слабкі сторони
- належить до групи лідерів вітчизняної галузі з виробництва цементу; - постачає свою продукцію у різні області країни; - висока якість продукції; - великий досвід роботи і хороша репутація; - надійність та довіра покупців; - використання сучасного обладнання та методів виробництва; - наявність інноваційних можливостей виробництва; - збільшення клієнтської бази та розширення ринку збуту	- висока капіталомісткість виробництва; - територіальна віддаленість від сировинних ринків; - необхідність коригування цін продукцію, яка визначається різкими змінами цін на сировину і матеріалами; - відсутність маркетингової стратегії виходу на зарубіжні ринки; - залежність від того, що ціни на 90% матеріалів формуються на світовому ринку, а ринок збуту підприємства – це Україна
Можливості	Загрози
- вихід на нові міжнародні європейські ринки; - експортні можливості; - розширення партнерства з зарубіжними партнерами; - поява можливостей для освоєння західних ринків збуту; - зростання темпів розвитку галузі; - висока доцільність договірної політики; - збільшення попиту; - державні цільові програми, субсидії	- політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України; обмеження, накладені воєнним станом, обстріли та блокада портів; - зростання тиску конкурентів галузі; - зниження купівельної спроможності споживачів; - недостатня державна підтримка галузі; - жорстка система оподаткування

Джерело: складено автором

Компанія продовжує інвестувати у розвиток підприємства, покращення екологічних показників та створення комфортних безпечних умов праці для співробітників.

Головною загрозою для компанії ТОВ «Цемент» наразі залишається політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України, обмеження, накладені воєнним станом, обстріли тощо.

2.2. Аналіз фінансово-економічного стану підприємства

Проведемо аналіз фінансово-економічного стану досліджуваного підприємства, оскільки це один із інструментів виявлення його реальної конкурентоспроможності. З метою забезпечення стійкості підприємства необхідно приділяти достатньо уваги його фінансовому стану, аналізувати його фінансові відносини, досліджувати рух фінансових ресурсів підприємства тощо.

Для проведення економічного аналізу ТОВ «Цемент» будемо використовувати дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Основними завданнями економічного аналізу підприємства являються наступні:

- визначення рентабельності підприємства;
- проведення загальної оцінки фінансової стійкості;
- оцінка ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості;
- аналіз ділової активності;
- дослідження ефективності використання майна;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів;
- виявлення співвідношення між джерелами оборотних коштів, їх розміщенням і ефективністю використання [14, с.28].

Аналіз основних фондів дає змогу визначити наступні показники: стан, структура, динаміка основних і оборотних активів підприємства; групи основних та оборотних активів, які необхідні для забезпечення технологічного процесу; методи планування потужності та потреби в основних і оборотних активах.

Проаналізуємо динаміку змін первісної вартості та суми зносу основних засобів на ТОВ «Цемент» (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Динаміка змін первісної вартості та суми зносу основних засобів ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				тис.грн.	темп приросту, %
Первісна вартість ОЗ	437 148	462 312	492 619	55 471	12,69
Знос	223 725	247 020	269 979	46 254	20,67

Джерело: складено автором на основі [42]

З даних, представлених у таблиці, видно, що первісна вартість основних засобів, так само як і знос, на ТОВ «Цемент» зростає з кожним роком.

З метою дослідження стану та ефективності використання активів підприємства розрахуємо відповідні показників (табл.2.3)

Таблиця 2.3

Показники використання основних та оборотних фондів

ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				абсолютне	темп приросту, %
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,062	0,054	0,062	-	-
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,512	0,534	0,548	0,036	7,03
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,488	0,466	0,452	-0,036	-7,38
Фондовіддача	3,903	2,292	3,993	0,090	2,31
Фондомісткість	0,256	0,436	0,250	-0,006	-0,023
Кількість працівників	75	69	73	-2	-2,67
Фондоозброєність	2845,64	3120,17	3049,86	204,22	7,18

Джерело: складено автором на основі [42]

Проведений аналіз використання основних та оборотних фондів ТОВ «Цемент» дозволив отримати наступні результати.

Найвищою була фондомісткість у 2022 р., що вказує на найменшу ефективність у цьому році використання основних фондів. Найкращим був показник у 2023 р., тобто, фондомісткість була найменшою.

У 2023 р. спостерігалось зростання фондовіддачі та зниження фондомісткості, що є позитивною динамікою. У 2021 р. на одиницю вартості основних засобів припадало 3,90 грн. виручки, у 2022 р. – 2,92 грн, а у 2023 р. – 3,99 грн. Темпи зниження фондомісткості були дещо іншими, але також з хорошою динамікою – на 42,7% нижче, порівняно з 2022 р. Тобто, з кожним роком на 1 грн. виручки підприємства припадала менша вартість основних засобів.

Коефіцієнт оновлення основних засобів у 2023 р. зріс, порівняно з 2022 р., однак, якщо порівнювати даний показник з аналогічним показником 2021 р., то змін практично не було. Збільшення даного коефіцієнту у 2023 р., порівняно з минулим роком, свідчить про те, що на підприємстві кількість введених нових основних засобів в експлуатацію була більшою, ніж кількість виведених.

Коефіцієнт зносу основних засобів вказує на відсоток відновлення основних засобів, який був профінансований за рахунок зносу. Позитивною тенденцією вважається зниження даного коефіцієнта, що вказує на покращення стану матеріально-технічної бази підприємства. Відповідно до отриманих даних, можна дійти висновку, що ТОВ «Цемент» проводить неефективну політику оновлення основних засобів – коефіцієнт зносу має тенденцію до збільшення з кожним роком. Зокрема, у 2023 р., порівняно з 2021 р., даний показник зріс на 7,03%.

Таким чином, що за результатами проведеного аналізу на підприємстві ТОВ «Цемент» основні фонди на кінець аналізованого періоду використовуються

ефективно, підприємство проводить активні заходи щодо підвищення результативності їх використання.

Проаналізуємо стан та структуру оборотних активів ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр. (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз стану оборотних активів ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр.

Показники	2021	2022	2023	Темп приросту, %	
				2022/2021	2023/2022
Запаси, в т.ч. (тис.грн.)	121 126	109 956	154 327	-9,22	40,35
- виробничі запаси	95 864	91 384	116 016	-4,67	26,95
- незавершене виробництво	5 215	5 979	9 262	14,65	54,91
- готова продукція	20 047	12 593	29 049	-37,18	130,68
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис.грн.	19 022	3 571	654	-81,23	-81,69
Дебіторська заборгованість за розрахунками, тис.грн.	33 522	35 885	21 223	7,05	-40,86
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис.грн.	28	3	-	-89,29	-
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис.грн.	142 222	71 182	362 879	-49,95	409,79
Інші оборотні активи, тис.грн.	3 651	48 282	6 700	1222,43	-86,12
Разом оборотні активи, тис.грн.	319 571	269 279	545 783	-15,74	102,68
Виручка від реалізації, тис.грн.	833 035	493 481	888 841	-40,76	80,12
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,61	1,83	1,63	-29,89	-10,93
Оборотність оборотних активів, дні	137,93	196,72	220,86	42,62	12,27
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	15,26	12,51	40,63	-18,02	224,78
Оборотність дебіторської заборгованості, дні	23,59	28,78	8,86	22,00	-69,21
Коефіцієнт оборотності запасів	6,88	4,89	5,76	-28,92	17,79
Оборотність запасів, дні	52,33	73,62	62,5	40,68	-15,10
Тривалість операційного циклу	75,92	102,4	71,36	34,88	-30,31

Джерело: складено автором на основі [42]

Проведений аналіз оборотних активів ТОВ «Цемент» дає змогу зробити висновок, що майже всі елементи оборотних активів зросли на кінець 2023 р. Знизились лише дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги (на 81,69%, порівняно з 2022 р.), дебіторська заборгованість за розрахунками (на

40,86%), інша поточна дебіторська заборгованість та інші оборотні активи (на 86,12%). Зменшення даних елементів оборотних активів не вплинуло на загальне збільшення оборотних активів (на 102,68 %)

У 2022 р., порівняно з 2021 р., загальна вартість оборотних активів мала негативну динаміку та зменшилася на 15,74%. До такого результату призвело зменшення практично всіх елементів оборотних активів.

Ефективність використання оборотних активів підприємством зменшилася у 2023 р., порівняно з показником 2022 р., на 10,93 %, у 2022 р., порівняно з 2021 р. – на 29,89%. Головним фактором зниження показника є зростання запасів та грошових коштів. Для збільшення оборотності оборотних активів необхідно вжити заходів щодо зменшення даних показників та доцільно буде збільшувати коефіцієнт оборотності запасів.

Ефективна політика управління запасами означає, що поточний рівень виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції та іншого забезпечує безперебійність процесу виробництва і збуту товарів і послуг, але при цьому мінімальний обсяг фінансових ресурсів відволікається на фінансування запасів. Якщо операційний процес безперебійний, але обсяг запасів є значним, то витрати підприємства будуть збільшуватися [38, с.261].

Тривалість операційного циклу на підприємстві на кінець 2023 р. зменшилася на 30,31%, що є позитивним результатом, оскільки це означає, що підприємству тепер потрібно менше часу витратити на час між початком процесу виробництва до отримання грошей за продані товари.

Розглянемо трудовий потенціал підприємства, який можна охарактеризувати шляхом проведення аналізу чисельності персоналу, його динаміки, обсягу та структури фонду оплати праці тощо.

Динаміка чисельності працівників на підприємстві протягом 2021-2023 рр. відображена на наступному графіку (рис.2.2):

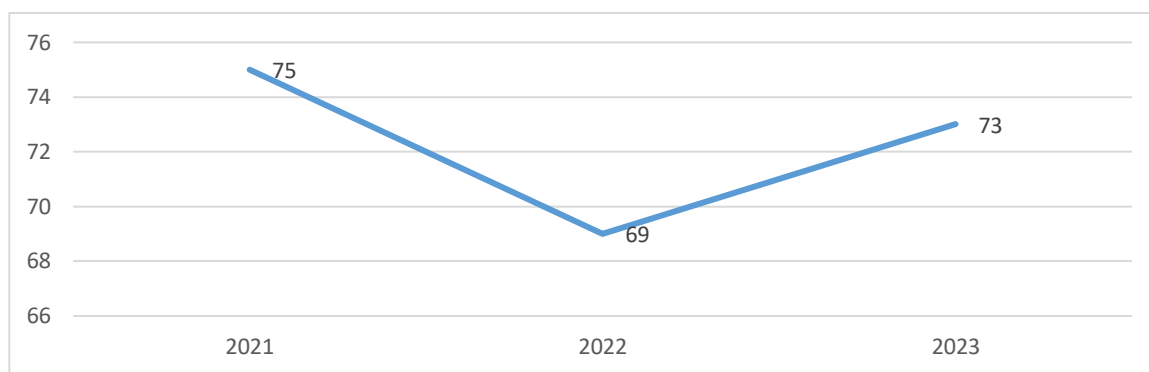

Рис. 2.2. Динаміка чисельності працівників ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [42]

Як бачимо на рис.2.2, у 2022 р. по показнику загальної кількості працівників спостерігалася така ж негативна динаміка, як і по більшості інших показників. У 2023 р. кількість робітників зросла, однак, рівня 2021 р. не досягла (на 2 працівники менше, порівняно з 2021 р., та на 4 більше, порівняно з показником 2022 р.). Зростання кількості робітників на підприємстві на кінець 2023 р. мало позитивний вплив на результати діяльності підприємства в цілому, а саме, зросли обсяги випуску продукції, збільшилася виручка, а отже, підприємству вдалося закрити рік з прибутком.

Одним із критеріїв аналізу використання трудових ресурсів на підприємстві є аналіз структури фонду оплати праці. Динаміка фонду оплати праці за період 2021-2023 рр. наведена у наступній таблиці (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Фонд оплати праці ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр.

	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				тис.грн.	темп приросту,%
Основний персонал	18 203	15 331	17 445	-758	-4,16
Адміністрація	5 246	6 046	8 175	2 929	55,83
Відділ збуту	3 080	2 876	3 015	-65	-2,11
ВСЬОГО	26 529	24 253	28 635	2 106	7,94

Джерело: складено автором на основі [42]

Фонд оплати праці на досліджуваному підприємстві формується з заробітної плати основному персоналу, адміністрації та працівників відділу збуту. Як бачимо з даних, представлених у таблиці, найбільшу долю у загальному фонді оплати праці займає фонд оплати праці основного персоналу (більше 60 %). Однак динаміка даного показника була неоднозначною – у 2022 р. загальний розмір фонду оплати праці основного персоналу суттєво скоротився (на 15,88 %), порівняно з 2021 р., що, в основному відбулося через скорочення чисельності робітників. У 2023 р. ситуація покращилася, кількість робітників зросла, зріс розмір заробітної плати, однак, рівня 2021 р. досягнути не вдалося.

Натомість, якщо розглядати динаміку загальних виплат адміністративного персоналу, то тут протягом усього досліджуваного періоду можна було спостерігати зростання фонду оплати праці.

Динаміка виплат заробітної плати працівників відділу збуту була такою ж, як і основних працівників – суттєве зменшення у 2022 р. та покращення у 2023 р.

Більш наглядно динаміку фонду оплати праці працівників ТОВ «Цемент» можна представити за допомогою графіку (рис.2.3):

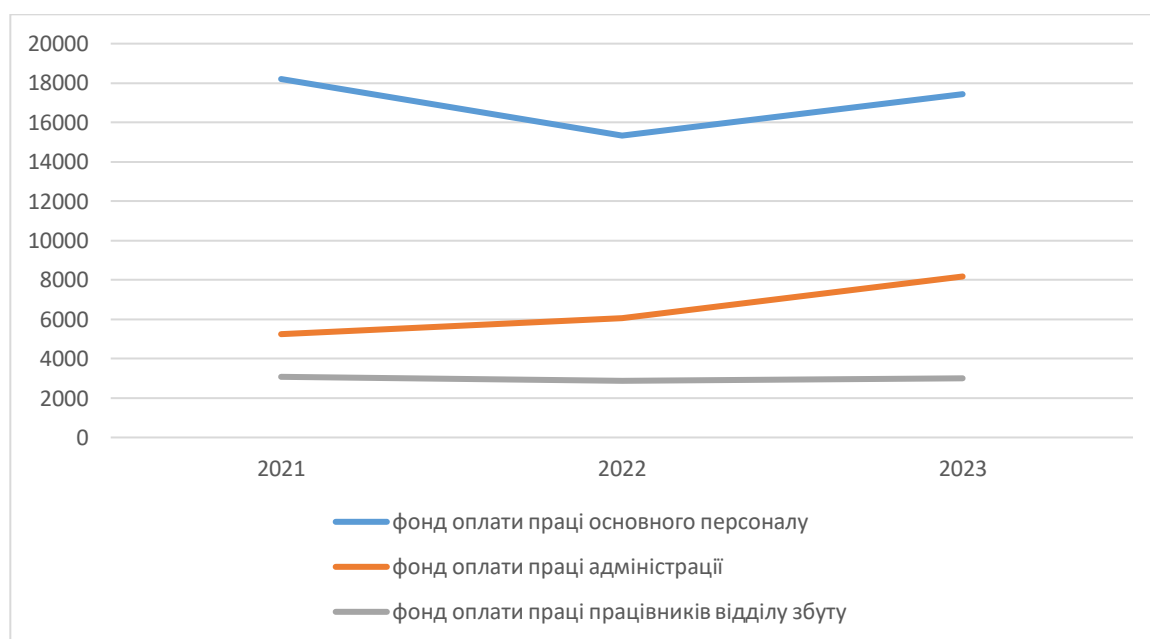

Рис. 2.3. Динаміка фонду оплати праці протягом 2021-2023 рр., тис.грн.

Джерело: побудовано автором на основі [42]

Для здійснення якісного багатобічного аналізу використання трудових ресурсів потрібно розрахувати наступні показники: продуктивність праці, коефіцієнтів з прийому та вибуття, коефіцієнт плинності кадрів (табл.2.6).

Таблиця 2.6

Показники ефективності використання трудових ресурсів на
ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				абсолютне	темп приросту, %
Середньооблікова кількість робітників, осіб	75	69	73	-2	-2,67
Виручка від реалізації продукції, тис.грн.	833 035	493 481	888 841	55 806	6,70
Обсяг виробництва, тонн	600	300	420	-180	-30
Продуктивність праці, тонн	8	4,35	5,75	-2,25	-28,13
Вартісний показник продуктивності (П), тис. грн	11 107,13	7 151,90	12 175,90	1 068,77	9,62

Джерело: складено автором на основі [41]

За даними розрахунків, продуктивність працівників підприємства у грошовому вимірі, яка відображає відношення обсягу виробництва на кількість робітників, мала тенденцію до зростання у 2023 р., порівняно з 2021 р. (на 9,62%). У 2023 р. темпи росту чистого доходу були вищими, ніж темпи росту кількості працівників, тому і продуктивність зростала швидше.

Якщо розглядати показник 2022 р., порівняно з 2021 р., то можна спостерігати суттєве зменшення (на 35,61%), що відбулося через суттєве зниження розміру виручки від реалізації продукції на фоні незначного зменшення кількості працівників (на 6 осіб).

Далі проаналізуємо процес реалізації продукції підприємством, оскільки значення показника обсягу реалізації за сучасних складних умов господарювання має дуже велике значення для кожного підприємства.

Обсяги реалізації продукції ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр. відображені на графіку (рис.2.4).

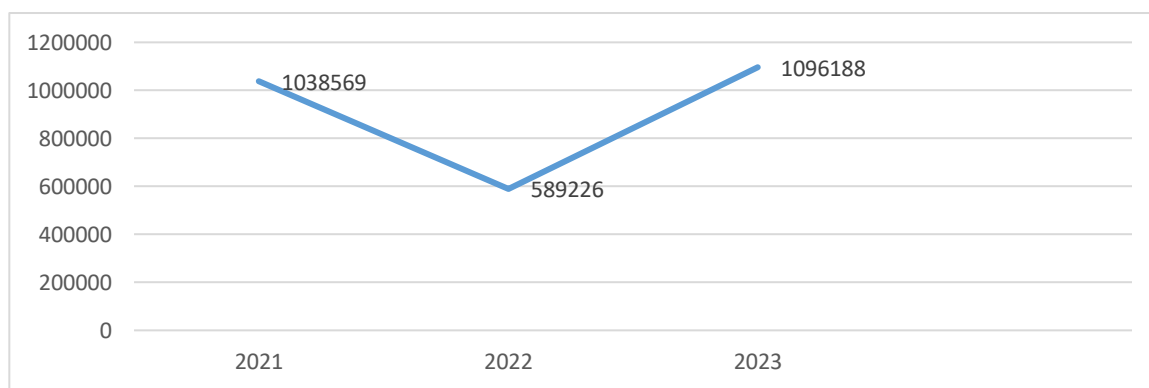

Рис.2.4 Обсяги реалізації ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр., тис. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [41]

Найбільший обсяг реалізації продукції за період 2021-2023 рр. спостерігався у 2023 р., коли вартість реалізованої продукції перевищила аналогічний показник 2022 р. на 86,04%, а показник 2021 р. – на 5,55 %.

Аналіз прибутковості підприємства передбачає визначення структури та динаміки кожного з елементів, що формують прибуток. Крім того, важливим є виявлення основних факторів, які чинять вплив на зміну прибутку.

Таблиця 2.7

Динаміка показників прибутковості ТОВ «Цемент»,
протягом 2021-2023 рр., тис.грн.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				тис.грн.	темп приросту,%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	833 035	493 481	888 841	55 806	6,69
Інші операційні доходи	35 082	6 499	7 813	-27 269	-77,73
Інші доходи	127 144	18	503	-126 641	-99,60
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	753 004	417 955	620 706	-132 298	-17,57
Фінансовий результат до оподаткування:	112 833	-313 431	28 313	-84 520	-74,91
Витрати з податку на прибуток, тис.грн.	-	-	-	-	-
Чистий прибуток	112 833	-313 431	28 313	-84 520	-74,91

Джерело: складено автором на основі [39]

Динаміка отримання виручки ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр. була неоднозначною, зокрема, у 2022 р. відмічалось значне падіння даного показника, що, у першу чергу, було пов'язано із початком воєнних дій на території України та різним зменшенням попиту на продукції підприємства. Однак, у 2023 р. ситуацію вдалося виправити. Порівняно з 2021 р., зростання виручки склало 6,69%, а порівняно з 2022 р. – 80,11%.

Збільшення обсягів виручки у 2023 р. стали наслідком збільшення собівартості продукції на 48,5 %, однак, рівня 2021 р. даного показника не вдалося досягти на кінець аналізованого періоду – величина собівартості зменшилася на 17,57 %.

Динаміка надходжень інших операційних доходів, які складаються з доходів від реалізації виробничих запасів, малоцінних та швидкозношуваних предметів та доходів у вигляді одержаних штрафів та неустойок за порушення господарських договорів, мала також хвилеподібний характер – суттєве зменшення у 2022 р. та зростання у 2023 р. Однак, порівнюючи даний показник 2023 року з показником 2021 р., зменшення склало 77,73%, що є досить суттєвим.

Щодо інших доходів підприємства, то динаміка було аналогічною – зменшення показника відбулося на 99,6 %, порівняно з 2021 р.

Суттєве зменшення у 2022 р. виручки підприємства, операційних доходів та інших доходів призвело до того, що ТОВ «Цемент» отримало збиток у розмірі 313 431 тис.грн. Основним джерелом формування збитків підприємства були фінансові зобов'язання, що генерують відповідні витрати за відсотками і доходи (витрати) від змін валютного курсу. Несприятливі зміни економічної ситуації в Україні призвели до істотної девальвації гривні та збитків від змін валютного курсу, а також до складності своєчасного погашення фінансових зобов'язань.

Наступний 2023 р. підприємству вдалося закрити з прибутком, однак, його розмір був на 74,91%, порівняно з 2021 р.

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється шляхом розрахунку наступних показників рентабельності:

- 1) рентабельність продукції - відношення прибутку від реалізації продукції до собівартості реалізованої продукції;
- 2) рентабельність власного капіталу – відношення прибутку до власного капіталу;
- 3) рентабельність активів – відношення прибутку від реалізації до активів;
- 4) рентабельність діяльності – відношення чистого прибутку до собівартості продукції;
- 5) рентабельність продажів – відношення прибутку від реалізації до чистої виручки від реалізації [6, с.24].

Результати аналізу представимо у наступній таблиці (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз рентабельності ТОВ «Цемент», %

Показник	2021	2022	2023	Темп приросту, %
Рентабельність активів	19,92	-61,38	4,5	-15,42
Рентабельність діяльності	14,98	-74,99	4,56	-10,42
Рентабельність продукції	10,63	18,07	43,20	32,57
Рентабельність продажів	13,54	-63,51	3,19	-10,35
Рентабельність власного капіталу	-17,5	32,8	-3,1	

Джерело: складено автором на основі [39]

Відповідно до проведеного аналізу рентабельності ТОВ «Цемент» можна зробити наступні висновки:

- рентабельність активів підприємства у 2023 р., порівняно з 2021 р., зменшилася на 15,42% (у 2021 р. підприємство отримувало 19,92 копійок чистого прибутку на кожну вкладену гривню активів, у 2022 р. – 61,38 копійок збитку на кожну вкладену гривню активів, а у 2023 р. - 4,5 копійок). Підвищення даного показника на кінець досліджуваного періоду є позитивною динамікою, оскільки

зростання рентабельності активів підприємства є індикатором доходності та ефективності його діяльності і загалом показує ефективність використання власності підприємства. Але, незважаючи на ріст показника рентабельності активів, дані значення показника у 2023 р. є досить низькими;

- для ТОВ «Цемент» найвище значення показника рентабельності діяльності за досліджуваний період спостерігалось у 2021 р. Наступний 2022 р. характеризувався зниженням показника до відмітки – 74,99%. У 2023 р. ситуація стабілізувалася, значення показника рентабельності збільшилося, але все ж рівня 2021 р. не було досягнуто. Причинами такого хвилювального характеру значень показника рентабельності стала нестабільність чистого прибутку. Хоча розмір виручки підприємства з кожним роком зростав, що пояснюється підвищенням цін на продукцію, значення чистого прибутку у 2022 р. було від'ємним. Такі результати розрахунків свідчать про погіршення ефективності ведення господарської діяльності підприємством;

- показники рентабельності продукції та рентабельності продажів ТОВ «Цемент» змінювалися аналогічно до показника рентабельності діяльності. У 2021 р. реалізація 1 грн. продукції давала 13,54 копійки прибутку, у 2022 р. – 63,51 копійок збитку, а у 2023 р. – 3,19 копійки.

Розрахунок показника рентабельності власного капіталу для підприємства не є доцільним, тому що за даними балансу власний капітал є від'ємним.

Проаналізуємо також показники ліквідності ТОВ «Цемент», що характеризують його здатність погашати свої зобов'язання за рахунок наявних коштів, а також легкість вивільнення цих коштів (табл.2.9).

Таблиця 2.9

Аналіз ліквідності ТОВ «Цемент» за період 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021
Розмір чистого оборотного капіталу, тис.грн.	213 097	165 256	304 750	91 653
Коефіцієнт поточної ліквідності	3,0	2,59	2,26	-0,74
Коефіцієнт швидкої ліквідності	2,1	1,7	1,78	-0,32
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,34	0,68	1,51	0,17

Джерело: складено автором на основі [39]

Основна ознака ліквідності балансу - це перевищення вартості оборотних активів над поточними зобов'язаннями, чим вище ця різниця, тим привабливішим є фінансовий стан підприємства з позиції ліквідності.

Розмір чистого оборотного капіталу підприємства у 2023 р. зріс, у порівнянні з попередніми періодами, що свідчить про спроможність підприємства вчасно розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями та про фінансову стійкість.

Коефіцієнт поточної ліквідності вище нормативного значення (≈ 2) протягом аналізованого періоду, однак негативним фактом є те, що з кожним роком він зменшується. Наразі підприємство забезпечене оборотними активами для ведення господарської діяльності.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності є вищим за нормативне значення, що вказує на задовільні платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності вказує на частку зобов'язань, які підприємство могло б погасити негайно за рахунок наявних коштів. Для ТОВ «Цемент» значення показника вище нормативного (0,2-0,3). Фінансовий стан підприємства є задовільним.

Аналіз фінансової стійкості підприємства представлений у наступній таблиці (табл.2.10).

Таблиця 2.10

Аналіз фінансової стійкості ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр.

Показники	2021	2022	2023	Відносне відхилення 2023/2021, %
Коефіцієнт автономії	-1,21	-1,96	-1,20	0,83
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,33	-0,17	-0,33	-
Коефіцієнт фінансового левериджу	-1,83	-1,51	-1,83	-
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,67	0,61	0,56	-16,42

Джерело: складено автором на основі [39]

Аналіз фінансової стійкості підприємства допомагає зробити висновки щодо того, на скільки фінансові потоки є збалансованими, на скільки вільно підприємство може маневрувати коштами і здатне підтримувати свою діяльність протягом певного періоду часу, обслуговуючи отримані кредити та виробляючи продукцію.

Проведений аналіз показав, що за більшістю показників фінансового стану підприємства перед ТОВ «Цемент» постала суттєва проблема – підприємство не має власних коштів, власний капітал є від’ємним. Тому значення більшості показників є набагато меншими за нормативні і, через свої від’ємні значення, є некоректними. Однак, отримані значення дають змогу зробити висновок про те, що підприємство незабезпечене достатніми коштами для фінансування оборотних та необоротних активів, що змушує його звертатися до позикових джерел фінансування. Така проблема ставить під загрозу стійкість підприємства, а тому потребує негайного вирішення.

Суттєва невизначеність, що може викликати сумніви про фінансову стабільність підприємства, існує. Вона пов'язана з впливом військового вторгнення та, пов'язаними з ним, валютно-фінансовими та торгово-економічними регуляторними заходами української влади. У 2022 р. підприємство мало суттєві валютні залишки, які призвели до високих

неопераційних витрат та, як результат, отримання великих збитків. Наразі ситуація в роботі підприємства стабілізувалася, підприємство стабільно здійснює свою операційну діяльність та має значні запаси товарів, які продовжує реалізувати своїм замовникам [41].

2.3. Дослідження собівартості продукції ТОВ «Цемент»

Основним видом діяльності ТОВ «Цемент» є виробництво цементу: портландцемент і шлаковий цемент насипом та тарований (25 та 50 кг) [39].

Кожне виробництво супроводжується специфічним для нього технологічним процесом, розуміння якого є важливим при визначенні собівартості продукції.

У виробництві цементу, як правило, використовуються легкоплавкі глини, аргіліти і глинисті сланці, що складають частину цементної шихти. Друга основна складова - карбонатні породи. Сировина для виробництва цементу - вапняк та глина.

Аналіз діяльності підприємства передбачає проведення аналізу його витрат у процесі господарської діяльності, що включає в себе аналіз собівартості продукції. Розглянемо собівартість виробництва ТОВ «Цемент» у наступній таблиці (табл.2.11).

Таблиця 2.11

Собівартість продукції за статтями витрат, тис.грн.

Статті калькуляції	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				абсолютне	темп приросту, %
Матеріальні затрати	661 766	351 242	512 223	-149 543	-22,59
Основна та додаткова заробітна плата	26 529	24 253	28 635	2 106	7,94
Відрахування на соціальні заходи	5 648	5 893	6 649	1 001	17,72
Амортизація	23 689	25 865	24 196	507	2,14

Інші витрати	106 696	72 404	114 617	7 921	7,42
Всього	824 328	479 657	686 320	-138 008	-16,74

Джерело: складено автором на основі [42]

За даними, представленими у таблиці, собівартість виробництва цементу ТОВ «Цемент» була найнижчою у 2022 р., у 2023 р. даний показник збільшився, однак все одно був меншим, у порівнянні з початком аналізованого періоду на 16,74%. Така динаміка собівартості цементу пов'язана зі зменшенням обсягу реалізації продукції підприємства у 2022 р. на 4,76 %, та його зростанням у 2023 р. на 80,12%, а також через підвищення цін, що зумовлене нестабільною економічною ситуацією в країні і, як наслідок, зростанням темпів інфляції.

При аналізі собівартості продукції необхідно також розглянути динаміку змін виробництва продукції і на собівартість не тільки всього обсягу, але й кожної одиниці (табл.2.12).

Таблиця 2.12

Розрахунок собівартості виробництва одиниці продукції ТОВ «Цемент»

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				абсолютне	темп приросту, %
Собівартість цементу, тис. грн	824 328	479 657	686 320	-138 008	-16,74
Обсяг виробництва, тис.тонн	600	300	420	-180	-30
Собівартість 1 тонни цементу, грн/тонна	1 373,88	1 598,86	1 634,1	260,22	18,94

Джерело: складено автором на основі [42]

Для наочності відобразимо динаміку зміни обсягів випуску цементу підприємством та зміна його собівартості на графіку (рис. 2.5).

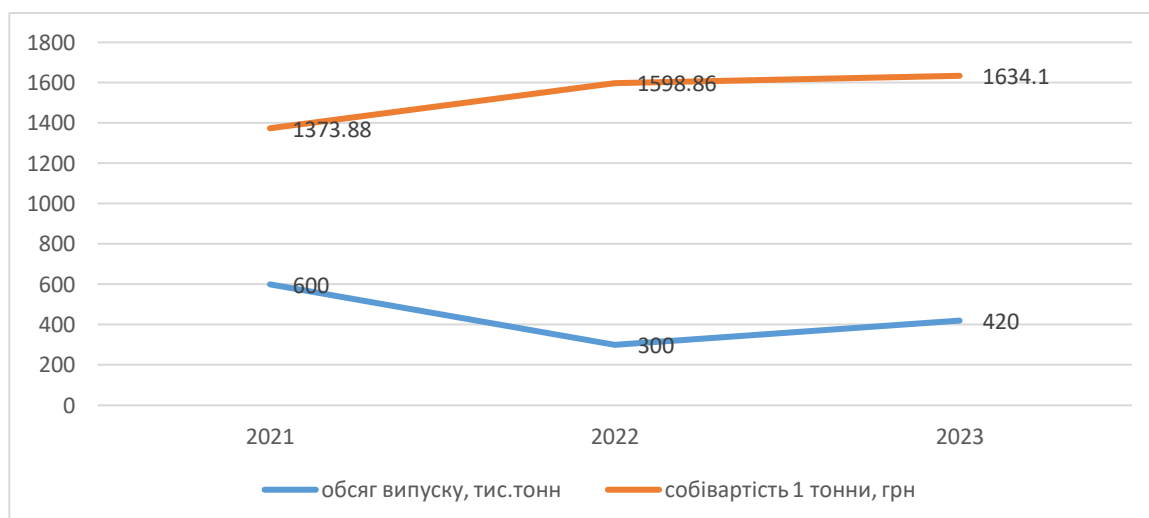

Рис. 2.5. Динаміка зміни обсягів виробництва та собівартості 1 тонни цементу ТОВ «Цемент»

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Зростання собівартості тонни цементу на ТОВ «Цемент» відбувалося щорічно поступовими темпами. У 2021 р. собівартість складала 1373,88 грн/тонна, у 2022 р. – 1 598,86 грн/тонна, а у 2023 р. - 1634,1 грн/тонна. У 2023 р., порівняно з 2021 р. даний показник зріс на 18,94 %.

Розглянемо також структурні елементи, які формують собівартість виробництва цементу на ТОВ «Цемент» і питому вагу кожного з них (табл.2.13)

Таблиця 2.13

Структура собівартості цементу по статтям калькуляції

Статті калькуляції	2021	%	2022	%	2023	%
Матеріальні затрати	661 766	80,28	351 242	73,23	512 223	74,63
Основна та додаткова заробітна плата	26 529	3,22	24 253	5,06	28 635	4,17
Відрахування на соціальні заходи	5 648	0,69	5 893	1,23	6 649	0,97
Амортизація	23 689	2,87	25 865	5,39	24 196	3,53
Інші витрати	106 696	12,94	72 404	15,09	114 617	16,7
Всього	824 328	100	479 657	100	686 320	100

Джерело: складено автором на основі [42]

Для наочності змін у структурі собівартості цементу на ТОВ «Цемент» наведемо відповідний рисунок (рис.2.4), на яких наглядно представлена динаміка кожної статті калькуляції у загальній собівартості цементу.

Аналіз структури собівартості цементу показав, що основна частка у собівартості продукції припадає на матеріальні витрати, тобто, на витрати сировини та основних матеріалів. Частка цієї статті витрат у собівартості на кінець 2023 р., порівняно з 2022 р., зросла на 1,4%, хоча була меншою, ніж у 2021 р., що по'язано, в першу чергу, зі зменшенням обсягів випуску продукції у 2023 р., порівняно з 2021 р.

Варто відмітити той факт, що обсяг витрат сировини та основних матеріалів займає вагому роль у структурі собівартості на будь-якому промисловому підприємстві, однак, зниження витрат за даною статтею калькуляції - хороший резерв зниження собівартості продукції.

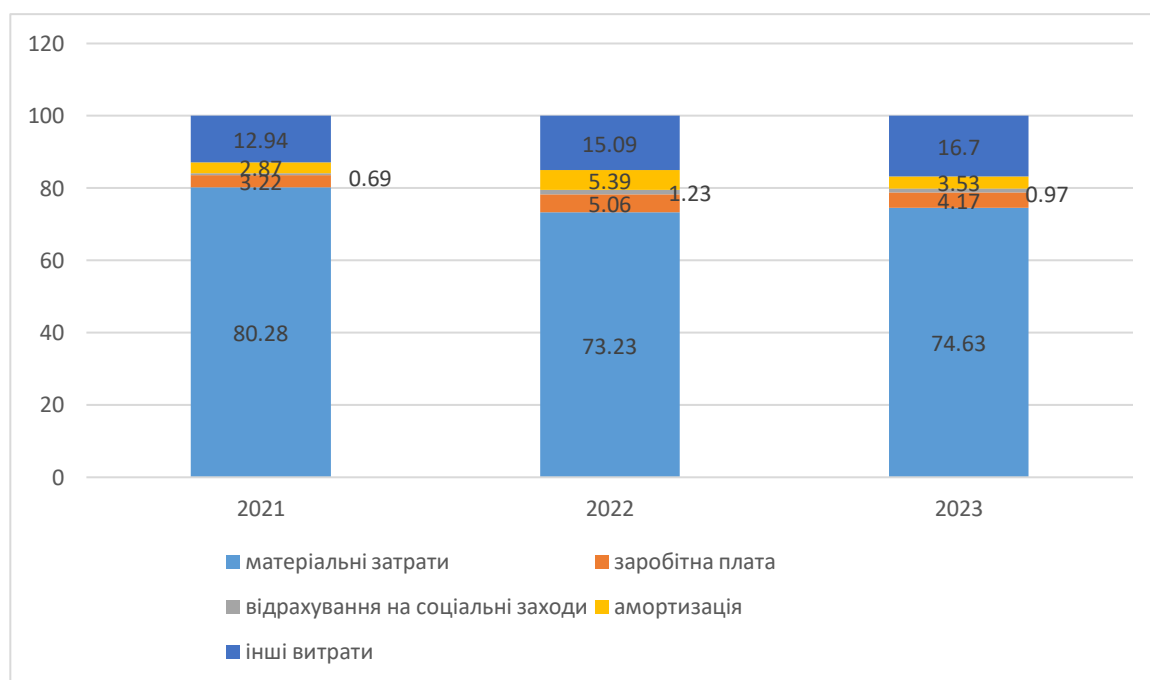

Рис. 2.6. Структура собівартості цементу по статтям калькуляції протягом 2021-2023 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [42]

Витрати на заробітну плату найменшими були у 2022 р., що, у першу чергу, пов'язане з тим, що у цьому році була наймена кількість робітників (69 робітників), у порівнянні з 2021 р. (75 робітників) та 2023 р. (80 робітників). У 2023 р. даний показник зріс на 18,06% порівняно з попереднім роком, та на 7,94%, порівняно з 2021 р.

Крім зростання кількості працівників на підприємстві, на збільшення загального розміру заробітної платні на кінець аналізованого періоду вплинуло підвищення розміру мінімальної заробітної плати: у 2021 р. її розмір складав 6250,00 грн/місяць, у 2022 р. – 6600 грн/місяць, а у 2023 р. – 6700 грн/місяць. Але загалом частка витрат за даною статтею у загальній структурі у 2023 р. характеризувалася зниженням, порівняно з 2022 р.

Витрати, пов'язані з відрахуваннями у вигляді соціальних внесків, мали позитивну динаміку та зростали з кожним роком, однак їх частка у загальній сумі витрат скоротилася у 2023 р.

Динаміка витрат на амортизацію основних засобів мала хвилеподібний характер, зростання як суми так і частки у загальному обсязі можна було спостерігати у 2022 р. На кінець 2022 р. на підприємстві було проведене тестування основних засобів та капітальних інвестицій на предмет наявності ознак знецінення, в результаті якого було визнано, що вартість використання основних засобів перевищує їх балансову вартість. Відповідно, на кінець 2022 р. збитки від знецінення основних засобів не визнавались.

Амортизація основних засобів на підприємстві нараховувалась за допомогою прямолінійного методу. Протягом звітного періоду не було змін в оцінках термінів експлуатації, ліквідаційної вартості, а також зміни методів амортизації.

Надходження основних засобів представляло собою придбання нових об'єктів за грошові кошти та створення (будівництво, дообладнання, реконструкція, модернізація) нових та існуючих основних засобів.

Інші витрати (втрати від неоперційних курсових різниць, суми уцінки необоротних активів та фінансових інвестицій, залишкова вартість списаних необоротних активів тощо) також мали неоднозначну динаміку. Найбільший їх обсяг спостерігався у 2021 р., у 2022 р. вони суттєво скоротилися, а у 2023 р. знову зросли, однак рівня 2021 р. не досягли. У загальній сумі витрат частка інших витрат має позитивну динаміку.

Таким чином, можемо зробити висновок, що собівартість продукції ТОВ «Цемент» мала неоднозначну динаміку: у 2022 р. показник суттєво знизився, у 2023 р. відбулося його зростання, однак, даний показник був меншим на 16,74%, порівняно з 2021 р. У першу чергу, це було пов'язано через зниження обсягів виробництва, що, у свою чергу, пов'язано з економічною ситуацією в країні та воєнними подіями.

Якщо розглядати собівартість одиниці продукції, то тут можна спостерігати зростання показника, що пов'язано зі зростання витрат на матеріали, збільшення витрат на заробітну плату, відрахування на соціальні заходи, втрати від курсових різниць тощо.

У загальних витратах на виробництво цементу найбільшу частку займають матеріальні витрати та інші витрати, доля яких у загальній сумі зросла на кінець 2023 р.

2.4. Кореляційно-регресійний аналіз собівартості продукції підприємства

Аналіз взаємозв'язку та впливу факторів на собівартість цементу, який виготовляється ТОВ «Цемент», можна провести за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, який буде використаний з метою встановлення тісноти зв'язку між результативним фактором – собівартістю продукції та факторами, що на неї впливають – витрати на основні матеріали, витрати на ремонт та

обслуговування основних засобів, витрати на оплату праці, інші витрати, а також вплив кожного з цих факторів на кінцевий показник.

Зв'язок між факторними та результативною ознакою можна описати наступним рівнянням:

$$y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4, \quad (2.1)$$

де y – собівартість виробництва цементу протягом року, грн./рік;

x_1 – сировина та основні матеріали на виробництво, грн./рік;

x_2 – основна та додаткова заробітна плата, грн./рік;

x_3 – витрати на амортизацію, грн./рік;

x_4 – інші витрати, грн./рік;

a_0 – вільний член рівняння регресії;

a_i – коефіцієнти рівняння регресії, що показують як зміни факторних показників кількісно впливають на результативний показник на одиницю його виміру, де i коливається від 1 до 4.

Вхідні дані для кореляційно-регресійного аналізу представлені у таблиці (табл.2.14).

Таблиця 2.14

Собівартість цементу ТОВ «Цемент» та її основні елементи, грн/рік

	Собівартість цементу	Матеріальні затрати	Заробітна плата	Амортизація	Інші витрати
2018	251 271	19 850	19 400	89 450	379 971
2019	635 855	491 350	24 178	21 005	94 190
2020	570 289	424 816	24 279	22 659	93 385
2021	824 328	661 766	26 529	23 689	106 696
2022	479 657	351 242	24 253	25 865	72 404
2023	686 436	512 223	28 635	24 196	114 617

Джерело: складено автором на основі [41]

Кореляційний аналіз представляє собою кількісний метод визначення тісноти та напрямку взаємозв'язку між вибірковими змінними величинами.

Кореляційний аналіз між результативною та факторними ознаками представими у наступній таблиці (табл.2.15).

Таблиця 2.15

Результати кореляційного аналізу

	Матеріальні витрати	Заробітна плата	Амортизація	Інші витрати
Результати кореляційного аналізу	0,995656	0,584245	-0,98188	0,833071
Результати оцінювання сили зв'язку	Дуже тісний	Помітний	Непомітний	Дуже тісний

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Відповідно до отриманих значень коефіцієнтів кореляції, можна зробити такі висновки про характер зв'язку між результуючим показником та факторами, що на нього впливають:

1) зв'язок між сумою витрат сировини та основних матеріалів та собівартістю продукції є дуже тісним і прямим ($0,9 < k_{кор} < 1$) і прямим ($k_{кор} > 0$);

2) між собівартістю реалізованої продукції та витратами на заробітну плату зв'язок прямий ($k_{кор} > 0$) і помітний ($0,5 < k_{кор} < 0,7$);

3) зв'язок між амортизацією та собівартістю продукції є оберненим ($k_{кор} < 0$), при цьому сила взаємозв'язку між факторною та результуючою ознаками є тісною ($-0,9 < k_{кор} < -0,7$);

4) зв'язок між собівартістю продукції та величиною інших витрат є дуже тісним ($0,9 < k_{кор} < 1$) та прямим ($k_{кор} > 0$).

Наступний етап аналізу - регресійний аналіз, що є кількісним методом визначення виду математичної функції в причинно-наслідковій залежності між змінними величинами. Регресійний аналіз дає змогу встановити форму зв'язку між досліджуваними ознаками (табл.2.16)

Таблиця 2.16

Регресійна статистика

Множинний R	0,999998
R-квадрат	0,999997
Нормований R-квадрат	0,999983
Стандартна помилка	640,8361
Спостереження	6

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Коефіцієнт множинної регресії (множинний R) має дуже високе значення $R = 0,999998$, що вказує на дуже щільний зв'язок між результативним показником та факторними ознаками зміна результативної ознаки на 99,99% спричинена зміною факторних.

Отримане значення коефіцієнта детермінації R-квадрат вказує на те, що собівартість продукції підприємства на 99,99% залежить від обраних факторних величин.

Результати дисперсійного аналізу, що спрямований на визначення достовірності та надійності вказаної моделі, представлені у таблиці (табл.2.17)

Таблиця 2.17

Результати дисперсійного аналізу

	df	SS	MS	F	Значущість F
Регресія	4	1,23E+11	3,07E+10	74734,78	0,002743
Залишок	1	410670,8	410670,8		
Разом	5	1,23E+11			

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Результати проведеного дисперсійного аналізу вказують на надійність отриманої моделі. Про це свідчить значення критерію Фішера, що є вищим за табличне значення ($F = 74734,78 > f_{\text{табл}} = 0,0027$) і що вказує на значимість рівняння регресії на 95% і на зовсім незначний вплив випадкових факторів.

Результати регресійного аналізу для ТОВ «Цемент» відображені у таблиці (табл.2.18).

Таблиця 2.18

Результати регресійного аналізу

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-Значення	Нижні 95%	Верхні 95%
Y-пересічення	-5102,34	5155,932	-0,98960556	0,503325906	-70614,66	90409,98
X1	1,002249	0,003575	280,3341102	0,002270923	0,9568215	1,047676
X2	2,409081	0,417713	5,767306457	0,109297566	-2,898471	7,716634
X3	0,509865	0,379143	1,344782287	0,407055978	-4,307605	5,327335
X4	0,845901	0,056397	14,99907061	0,042381227	0,1293105	1,562492

Джерело: складено автором на основі розрахунків

За результатами регресійного аналізу Р-значення для усіх факторних ознак є меншим від 0,5, а тому коефіцієнти для факторних ознак можна вважати ненульовими, а факторні ознаки такими, що впливають на результуючий.

Також варто визначити значимість параметрів регресії, що здійснюється за допомогою t-критерія. З усіх представлених факторних ознак табличне значення перевищують усі факторні величини, що вказує на те, що дані факторні величини для даної моделі є статистично значущими.

Отже, для даної моделі рівняння множинної регресії буде наступним:

$$y = 5102,34 + 1,002249 \cdot x_1 + 2,409081 \cdot x_2 + 0,509865 \cdot x_3 + 0,845901 \cdot x_4$$

Відповідно до отриманого рівняння множинної регресії впливає наступна закономірність:

- у разі зростання суми витрат на сировину та матеріали на одиницю відбудеться зростання собівартості цементу на 1,0022 од.;
- при збільшенні витрат на виплату заробітної плати відбудеться збільшення собівартості продукції на 2,4090 од.;
- при зростанні витрат на амортизація собівартість зросте на 0,5098 од.;

- при зростанні інших операційних витрат собівартість цементу збільшиться на 0,8459 од.

Таким чином, бачимо, що розмір всіх досліджуваних факторів має важливе значення при визначенні собівартості цементу на підприємстві «Цемент», зростання кожного показника призводить, в результаті до збільшення собівартості.

Висновок до розділу II

ТОВ «Цемент» являється високотехнологічним підприємством, що працює з 1965 р. та займається виробництвом цементної продукції на найвищому рівні якості. З 2011 р. підприємство є частиною міжнародного холдинга CRH Group, який придбав контрольний пакет акцій.

Аналізуючи діяльність ТОВ «Цемент» протягом 2021-2023 рр., бачимо, що у 2022 р. підприємство випустило найменшу кількість продукції. На такий результат вплинули, в першу чергу, негативні події в Україні. Суттєве зменшення у 2022 р. виручки підприємства, операційних доходів та інших доходів призвело до того, що ТОВ «Цемент» отримало збиток у розмірі 313 431 тис.грн.

Однак, підприємство продовжує активно працювати і у 2023 р. йому вдалося збільшити обсяг випуску продукції на 5,55%, порівняно з 2021 р., та, відповідно, отримати прибуток у розмірі 112 833 тис.грн. (у 4 рази більше за показник 2021 р.)

Показники ліквідності та рентабельності підприємства показали, що ділова активність ТОВ «Цемент» покращилася, зросла ефективність фінансового менеджменту, основні та оборотні фонди на кінець аналізованого періоду використовувалися ефективно, підприємство проводить активні заходи щодо підвищення результативності їх використання, зростає дохідність та ефективність діяльності загалом, підприємство має можливість вчасно

розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями. Наразі фінансовий стан підприємства є задовільним.

Проведений аналіз показав також, що крім позитивних моментів в роботі ТОВ «Цемент», є також і негативні - підприємство не має власних коштів, власний капітал є від'ємним. Підприємство незабезпечене достатніми коштами для фінансування оборотних та необоротних активів, що змушує його звертатися до позикових джерел фінансування. Така проблема ставить під загрозу стійкість підприємства, а тому потребує негайного вирішення.

Щодо собівартості продукції ТОВ «Цемент», вона була найнижчою у 2022 р., у 2023 р. даний показник збільшився, однак все одно був меншим, у порівнянні з початком аналізованого періоду на 16,74%. Така динаміка собівартості цементу пов'язана зі зменшенням обсягу реалізації продукції підприємства у 2022 р. на 4,76 %, та його зростанням у 2023 р. на 80,12%, а також через підвищення цін, що зумовлене нестабільною економічною ситуацією в країні і, як наслідок, зростанням темпів інфляції.

Аналіз структури собівартості цементу показав, що основна частка у собівартості продукції припадає на матеріальні витрати, тобто, на витрати сировини та основних матеріалів. Крім того, собівартість продукції формується за рахунок витрат на оплату праці, обслуговування основних засобів та інших операційних витрат. Кореляційно-регресійний аналіз показав, що всі ці фактори прямопропорційно впливають на показник собівартості, тобто, з кожним їх зростанням, собівартість цементу буде збільшуватися.

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Напрями та резерви зниження собівартості продукції на підприємстві

Проаналізувавши діяльність та фінансовий стан ТОВ «Цемент», можна дійти висновку, що підприємство має хороші можливості для здійснення ефективної діяльності. До них можна віднести:

- можливість завоювання більшої долі ринку через втрату позицій конкурентами на сході країни;
- вихід на міжнародні ринки збуту продукції;
- налагодження партнерських відносин з іноземними партнерами;
- збільшення обсягів виробництва продукції через активізацію будівництва тощо.

В той же час, існує велика кількість перешкод у подальшій діяльності підприємства. Головною з них залишається ситуація в країні, на яку підприємство не має змогу вплинути.

Суттєва невизначеність, що викликає сумніви відносно здатності підприємства продовжувати свою діяльність, реалізовувати наявні активи, купувати необхідні товари та послуги, погашати свою заборгованість існує. Це пов'язано як з військовим вторгненням, так і з валютно-фінансовими та торгово-економічними регуляторними заходами влади. У підприємства є значні валютні залишки, що призвело до високих неопераційних витрат.

Відповідно до оцінок керівництва підприємства, вірогідність реалізації зазначених ризиків є невисокою. Майно підприємства не зазнало пошкоджень, саме підприємство розташоване поза зоною бойових дій та може здійснювати операційну діяльність, так як забезпечене значною кількістю запасів.

Крім ситуації в країні перешкодою ТОВ «Цемент» на шляху до реалізації визначених можливостей є значні валові витрати, більша частина яких припадає на виробничі витрати. Збільшення обсягів виробництва без оптимізації витрат не принесе бажаної величини прибутку. Іншими словами, при зростанні обсягів виробництва підприємство отримає більший дохід, однак через зростання витрат на виробництво, пропорційне до розміру випуску продукції, величина між доходами та витратами суттєво не зміниться, тому перед підприємством стоїть питання регулювання та оптимізації витрат його діяльності.

Собівартість продукції ТОВ «Цемент», в основному, формується за рахунок матеріальних витрат, тому що вони займають найбільшу частку у її структурі (більше 70%). Матеріальні витрати - це елемент собівартості, який складається з витрат на матеріали, паливо, електроенергію тощо, що використовуються в процесі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг. Одним із найефективніших шляхів зниження собівартості є економія саме матеріальних витрат.

Результати проведеного кореляційного аналізу дають змогу розставити у наступній послідовності факторні ознаки за вагомістю впливу:

- 1) матеріальні витрати (сировина, паливо, електроенергія тощо);
- 2) величина інших витрат (втрата від курсових різниць, знецінення запасів);
- 3) заробітна плата працівників;
- 4) витрати на утримання та експлуатацію обладнання.

Найбільш значущими є витрати сировини та основних матеріалів, що використовуються при виробництві цементу.

Виробництво цементу потребує використання наступних матеріалів: глина, вапняк, пісок та інші мінерали. У процесі виробництва у цемент також можуть додаватися різні добавки для покращення фізико-механічних властивостей як самого цементу, так і бетону. В Україні як мінеральну добавку до цементу

найчастіше використовують доменний гранульований шлак, а останніми роками набирає популярності вапняк.

Велику частку у загальній сумі витрат на виробництво займають інші операційні витрати, зокрема, втрати від курсових різниць, втрати від знецінення запасів тощо. Слід приділити увагу даній статті витрат, оскільки її зменшення позитивно вплине на загальні витрати на виробництво продукції.

Регулюванню фонду заробітної плати також слід приділити увагу з метою досягнення економії на підприємстві. Особливо це стосується фонду заробітної плати адміністрації, який зростає з кожним роком.

Окрім витрат на основні матеріали підприємству пропонується зменшити витрати на утримання та експлуатацію обладнання, що складаються з витрат на утримання, амортизацію, ремонт та експлуатацію виробничого і підйомно-транспортного обладнання, цехового транспорту, робочих місць, витрати на відновлення інструментів, приладів і пристосувань зі складу основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, суми сплачених платежів за користування нематеріальними активами тощо. Тому зниження витрат за даною статтею калькуляції - ще один чинник зменшення собівартості продукції підприємства і зниження його валових витрат.

3.2. Обґрунтування доцільності пропозицій зниження собівартості продукції

З метою зниження собівартості виробництва цементу для ТОВ «Цемент», як один із напрямів, було запропоновано знизити витрати на основні матеріали для виробництва.

Цемент є одним із найбільш широко застосовуваних, важливих та дефіцитних матеріалів. Його виробництво – складний та громіздкий процес.

Від початку своєї діяльності у ТОВ «Цемент» виробництво цементу відбувалося мокрим способом. Підприємство вкладало кошти на розробку кар'єрів та видобуток сировини для виготовлення цементу. Зокрема, у 1973 р. був розроблений Єлизаветівський кар'єр цементної сировини, який знаходився за 40 км від заводу. Туди було переміщене гірниче обладнання. У 1986 р. була введена в дію під'їзна залізнична гілка від станції Кар'єрна, що дозволило перевозити сировину залізницею, що було найдешевшим способом доставки сировини.

Після 2011 р., після того, як підприємство увійшло до складу групи CRH, враховуючи виснаження покладів, було прийнято рішення про зупинку печей, які працювали неефективним мокрим способом, та перехід на використання клінкеру Кам'янець-Подільського цементного заводу (ПАТ «Подільський цемент»), де на той час вже працювала більш екологічна лінія з виробництва клінкеру сухим способом. ПАТ «Подільський цемент» є найбільшим дочірнім підприємством CRH в Україні [41]

Шляхом переходу на використання клінкеру іншого заводу, ТОВ «Цемент» відійшли від першої стадії виробництва цементу (отримання клінкеру), яка є найдорожчою у всьому процесі виробництва та на яку припадає 70% собівартості цементу.

Протягом 2021-2023 рр. ТОВ «Цемент» здійснювало закупівлю клінкеру для виробництва цементу у наступних підприємствах: ПАТ «Подільський цемент», CRH Cementious trading ltd. (табл.3.1)

Таблиця 3.1

Обсяги закупівлі клінкеру протягом 2021-2023 рр., тис.грн.

	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021, %
ПАТ «Подільський цемент»	219 044	217 158	308 275	40,74
CRH Cementious trading ltd	208 037	17 150	80 180	-61,46
Всього	427 081	234 308	388 455	-9,04

Джерело: складено автором на основі [41]

Враховуючи обсяги виготовлення цементу у рік можемо порахувати, що вартість матеріалу на виготовлення 1 тонни цементу з кожним роком зростає (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Витрати цементу на весь обсяг виробництва бетону по роках

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				абсолютне	%
Витрати на придбання сировини (клінкеру), тис.грн.	427 081	234 308	388 455	-38 626	-9,04
Обсяг виробництва цементу, тис.тонн	600	300	420	-180	-30
Витрати на придбання сировини для виробництва 1 тонни цементу, грн	711,80	781,03	924,89	213,09	29,94

Джерело: розраховано автором [41]

Як видно з даних, представлених у таблиці, 2022 р. характеризувався спадом обсягів закупівлі сировини для виробництва цементу, в результаті чого обсяг виробництва скоротився удвічі, порівняно з 2021 р. У 2023 р. збільшився витрати на закупівлю клінкера, обсяг виробництва збільшився на 120 тис.тонн цементу, порівняно з показниками 2022 р., однак, рівня 2021 р. підприємству досягти не вдалося: витрати на придбання клінкеру зменшилися на 9,04%, обсяг виробництва впав на 30%.

Не дивлячись на таку неоднозначну динаміку показників, зазначених вище, показник витрат на придбання клінкеру для виробництва 1 тонни цементу зростав кожного року протягом всього аналізованого періоду. В результаті у 2023 р. такі витрати зросли на 29,94%, порівняно з показником 2021 р. Таку динаміку можна пояснити зростанням цін на клінкер.

Отже, одним із шляхів зниження собівартості цементу може стати зниження вартості клінкеру. Досягти цього можна, наприклад, за рахунок заміни

частини клінкеру на спеціальну добавку – доменний гранульований шлак. Він є дешевшими та не погіршує при цьому якість цементу.

Доменний шлак утилізується у відвалах, під які необхідно відчужувати значні за площею території. Тим самим використання шлаку у виробництві цементу не тільки дозволить зменшити його собівартість, а ще й вирішує проблему комплексного використання промислових відходів, зменшення території відвалів та забруднення навколишнього середовища.

Заміщення клінкеру доменним гранульованим шлаком дозволяє скоротити об'єм видобутку компонентів сировини, з яких він виробляється. Внаслідок цього знижується потреба в розробці нових родовищ сировини, що зберігає запаси корисних копалин та землі для аграрних потреб.

Саме фактор зниження витрат клінкеру для виробництва цементу та зменшення його частки у структурі дозволить знизити собівартість цементу та, як наслідок, зменшити суми витрат підприємства. Звісно, у такому разі, зростуть витрати на придбання добавки, але її ціна є меншою за ціну клінкеру. Тому використання доменного гранульованого шлаку буде вигідним для ТОВ «Цемент».

На вітчизняному ринку ціна на доменний гранульований шлак знаходиться в межах 110-300 грн. Оберемо, наприклад, у якості постачальник добавки ТОВ «Фірма Бравос», що є одним із лідерів на ринку Дніпропетровщини. Вартість шлаку буде становити 120 грн/т. [37]

Припустимо, що добавка має замінити собою 15% клінкеру. При незмінному обсягу виробництва витрати на сировину для виробництва цементу значно зменшаться (рис.3.1):

Рис.3.1. Витрати на виробництво 1 тонни цементу без використання добавок та з їх використанням, грн.

Джерело: побудовано на основі розрахунків

Крім зменшення витрат на сировину для виробництва цементу, з метою зменшення собівартості продукції, можна запропонувати для ТОВ «Цемент» зменшення витрат на оплату праці, а саме оплату праці адміністративного персоналу.

Для показали розрахунки у другому розділі, не залежно від динаміки обсягу виробництва, зовнішніх факторів, оплата праці адміністративному персоналу зростала протягом усього досліджуваного періоду. При цьому зменшувалась кількість та фонд оплати праці основних робітників (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Динаміка кількості працівників та фонду оплати праці

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				абсолютне	%
Основний персонал, осіб	58	53	55	-3	-5,17
Фонд заробітної плати основного персоналу, тис.грн.	18 203	15 331	17 445	-758	-4,16
Витрати на оплату праці 1-ого працівника, тис.грн.	313,84	289,26	317,19	3,35	1,07
Відділ збуту, осіб	7	6	6	-1	-14,29
Фонд заробітної плати працівників відділу збуту, тис.грн.	3 080	2 876	3 015	-65	-2,11

Продовження табл.3.3					
Витрати на оплату праці 1-ого працівника, тис.грн.	440	479,33	502,5	62,5	14,20
Адміністрація, осіб	10	10	12	2	20
Фонд заробітної плати адміністрації, тис.грн.	5 246	6 046	8 175	2 929	55,83
Витрати на оплату праці 1-ого працівника, тис.грн.	524,6	604,6	681,25	156,65	29,86
Всього	75	69	73	-2	-2,67

Джерело: складено автором на основі [39]

Дані, представлені у таблиці, показують, що найбільшу долю займають робітники, однак річний фонд оплати праці робітників у 2023 р. зменшився на 4,16%, порівняно з 2021 р. Зменшення фонду можна пояснити зменшенням чисельності робітників. Якщо ж розглядати витрати на одного робітника, то у 2023 р. вони зросли на 1,07%. Така динаміка є досить незначною та відбулася через зростання мінімальної заробітної плати.

Витрати на працівника відділу збуту є значнішими. Їх динаміка склала 14,20% у 2023 р., порівняно з 2021 р.

Найбільший ріст витрат на одного працівника можна спостерігати у адміністративного персоналу, а саме 20%. Така динаміка стала можливою через зростання кількості працівників адміністрації підприємства та через зростання заробітних плат.

Таким чином, для зростання обсягу виробленої продукції буде доцільно дещо зменшити кількість адміністративного персоналу, що дасть змогу зменшити розмір витрат на оплату праці. Це, в кінцевому результаті, також дозволить зменшити собівартість продукції підприємства.

Ще однією вагомою статтею витрат, розмір яких впливає на розмір собівартості продукції, є інші витрати, зокрема, втрати від неоперційних курсових різниць.

ТОВ «Цемент» має достатньо великі позики в іноземній валюті. Оскільки несприятливі зміни економічної ситуації в Україні призвели до істотної девальвації національної валюти та збитків від змін валютного курсу, підприємство понесло додаткові витрати за виплатою відсотків по даним позикам та витрати від змін валютного курсу євро.

Для зменшення таких витрат підприємству доцільно буде розглянути варіант отримання довгострокових позик у національній валюті.

3.3. Оцінка економічної ефективності заходів з удосконалення процесу формування собівартості продукції

У попередньому питанні ми розглянули шляхи зменшення собівартості виготовлення цементу ТОВ «Цемент». Підсумовуючи, зменшення витрат на виробництво цементу можна досягти наступними шляхами:

- зменшення витрат на сировину для виробництва цементу – клінкер, шляхом заміщення 15% даної сировини добавкою - доменний гранульований шлак, що є значно дешевшим та не погіршує якісних характеристик цементу;
- зменшення розміру довгострокових позик у іноземній валюті та надання переваги таким позикам в національній валюті;
- зменшення кількості адміністративного персоналу, що дасть змогу зменшити розмір витрат на фонд оплати праці такого персоналу.

Враховуючи всі запропоновані методи, порахуємо наскільки це дозволить зменшити собівартість цементу у кінцевому результаті.

Якщо припустити, що у поточному році обсяг виробництва цементу на ТОВ «Цемент» залишиться на такому ж рівні, як і у 2023 р., то витрати на клінкер для його виробництва будуть наступними (табл.3.4):

Таблиця 3.4

Розрахунок зміни витрат на сировину для виготовлення цементу

Показник	2023	2024 (план)	Відхилення	
			абсолютне	%
Витрати на придбання сировини (клінкер) для виробництва 1 тонни цементу, грн	924,89	-	-	-
Витрати на придбання сировини (клінкер та доменний гранульований шлак) для виробництва 1 тонни цементу, грн	-	804,15	-	-
Обсяг виробництва, тис. тонн	420	420	-	-
Загальні витрати на сировину, тис.грн.	388 453,8	337 743	-50 710,8	-13,05

Джерело: складено на основі розрахунків

Таким чином, враховуючи проведені розрахунки у таблиці, бачимо, що шлях зменшення витрат на закупівлю сировини на виробництво цементу методом заміщення 15% клінкеру на доменний гранульований шлак, дозволить зменшити собівартість цементу на 13,05 %, при умові, що загальний обсяг виробництва залишиться незмінним.

Наступний метод зменшення собівартості цементу – зменшення частки довгострокових зобов'язань у іноземній валюті. Такі довгострокові зобов'язання у ТОВ «Цемент» були сформовані за рахунок отримання позики від пов'язаної сторони CRH Capital Limited у іноземній валюті зі строком погашення 16 вересня 2026 р. Відсоток зобов'язань нараховується на суму позики за річною фіксованою відсотковою ставкою 5% та сплачується, відповідно, в іноземній валюті. Через нестабільність курсу національної валюти до іноземною підприємство несе досить значні втрати при виплаті відсотків за користування позикою. У 2021 р. підприємству довелося понести витрати на сплату відсотків за позиками в іноземній валюті у розмірі 52 886 євро, у 2022 р. – 56 478 євро, а у 2023 р. – 63 878,35 євро. [41]

ТОВ «Цемент» може розглянути варіант отримання довгострокової позики у національній валюті, що дасть змогу пришвидшити процес погашення позики

у іноземній валюті. У даному випадку можна розглянути держпрограму «Доступні кредити 5-7-9», що реалізується, наприклад, АТ КБ «ПриватБанк».

За умовами даної програми, юридична особа може отримати позику до 50 млн. грн. на термін 3-5 років, залежно від цілей фінансування.

Крім того, ставки 7 та 9% можна зменшити, створюючи нові робочі місця. Так, за кожного найнятого працівника бізнес отримує знижку 0,5% річних.

Пільговий державний кредит «5-7-9» для бізнесу дають на наступні цілі:

- купівля та ремонт приміщень;
- придбання чи модернізації основних засобів;
- придбання прав інтелектуальної власності;
- збільшення обігових коштів до 25% від вартості інвестиційного проєкту;
- рефінансування наявної заборгованості. [31]

Скорочення витрат на виплату відсотків за позику дасть змогу зменшити розмір інших операційних витрат підприємства та, в результаті, вплине на розмір собівартості продукції. Припустимо, що такий захід дозволить зменшити витрати на 3%.

Зменшення витрат на оплату праці адміністративному персоналу, шляхом скорочення кількості працівників адміністративного штату підприємства, також є ще одним методом зменшення собівартості цементу (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Розрахунок зміни витрат на оплату праці

Показник	2023	2024	Відхилення 2023/2021	
			абсолютне	%
Основний персонал, осіб	55	55	-	-
Фонд заробітної плати основного персоналу, тис.грн.	17 445	17 445	-	-
Витрати на оплату праці 1-ого працівника, тис.грн.	317,19	317,19	-	-
Відділ збуту, осіб	6	6	-	-
Фонд заробітної плати працівників відділу збуту, тис.грн.	3 015	3 015	-	-

Продовження табл.3.5				
Витрати на оплату праці 1-ого працівника, тис.грн.	502,5	502,5	-	-
Адміністрація, осіб	12	9	-3	-25
Фонд заробітної плати адміністрації, тис.грн.	8 175	6 131,25	-2 043,75	-25
Витрати на оплату праці 1-ого працівника, тис.грн.	681,25	681,25	-	-
Всього витрат на оплату праці, тис.грн	28 635	26 591,25	-2 043,75	-7,14
Всього, осіб	73	70	-3	-4,11

Джерело: складено на основі розрахунків

Таким чином, розрахунки показують, що якщо зменшити кількість адміністративного персоналу на 3 особи, то це дозволить скоротити витрати на річний фонд оплати праці на 2043,75 тис.грн. (7,14%), що, у кінцевому результаті, дозволить зменшити собівартість цементу.

Підрахувавши результат впровадження кожного із запропонованих заходів по зменшенню собівартості цементу, підрахуємо якою ж може бути прогнозована загальна собівартість цементу із врахуванням отриманих результатів (табл.3.6)

Таблиця 3.6

Розрахунок прогнозованої собівартості цементу
за рахунок зменшення витрат, тис.грн

Показник	2023	2024 (план)	Відхилення	
			абсолютне	%
Матеріальні затрати	512 223	461 512,20	-50 710,8	-9,90
Витрати на оплату праці	28 635	26 591,25	-2 043,75	-7,14
Відрахування на соціальні заходи	6 649	6 174,49	-474,51	-7,14
Амортизація	24 196	26 979	2 783	11,5
Інші операційні витрати	114 617	111 178,49	3 438,51	-3
Всього	686 436	632 435,43	-54 000,57	-7,87
Собівартість 1 тонни цементу	1 634,37	1 505,8	-128,57	-7,87

Джерело: складено на основі розрахунків

Дані, відображені в таблиці, показують, що шляхом зменшення витрат на сировину, фонд оплати праці працівників адміністрації підприємства та зменшення витрат на погашення відсотків за користування позикою в іноземній

валюті, підприємству вдасться зменшити загальну собівартість цементу (420 тис.тонн) на 54 000,57 тис.грн. (7,87%). Собівартість 1 тонни цементу при цьому зменшиться на 128,57 грн.

Зниження собівартості цементу дозволить ТОВ «Цементу» покращити фінансові результати своєї діяльності та, в результаті, збільшити розмір отриманого прибутку.

Висновок до розділу III

У даному розділі ми проаналізували елементи витрат на виробництво цементу, їх динаміку протягом 2021-2023 рр., визначили собівартість продукції та шляхи її зменшення.

Таким чином, собівартість цементу формується з наступних витрат: матеріальні витрати, оплата праці, амортизація та інші витрати.

Протягом досліджуваного періоду собівартість 1 тонни цементу мала позитивну динаміку та зросла на 18,94% у 2023 р., порівняно з 2021 р.

В результаті кореляційного аналізу ми дійшли висновку, що найбільший вплив на собівартість цементу мають такі елементи витрат, як матеріальні витрати, інші операційні витрати та витрати на оплату праці.

70% матеріальних витрат на виробництво продукції складають витрати на сировину. Для виготовлення цементу використовується клінкер, тому одним із шляхів зниження собівартості цементу було запропоновано заміщення 15% клінкеру на доменний гранульований шлак, що дозволить зменшити витрати на виробництво цементу.

Також ще одним шляхом зменшення собівартості є зменшення частки довгострокової позик у іноземній валюті, що дозволить зменшити втрати від курсових різниць та, як результат, позитивно вплине на розмір собівартості

цементу. Розрахунки показали, що в результаті реалізації такого заходу річний фонд оплати праці вдасться зменшити на 7,14%.

Отже, запропоновані методи зменшення собівартості цементу на ТОВ «Цемент» дозволять зменшити собівартість продукції на 7,87%.

ВИСНОВКИ

В даній дипломній роботі була розглянута сутність собівартості продукції та методи її зниження. Собівартість представляє собою один з найважливіших показників господарської діяльності будь-якого підприємства, оскільки відображає, у що саме підприємству обходиться виробництво відповідного виду продукції і наскільки економічно вигідним воно є. Показник собівартості дозволяє проводити глибокий аналіз економічного стану підприємства та виявляти резерви підвищення ефективності виробництва. Підприємство тим більше буде одержувати прибутку на одиницю продукції, чим нижча її собівартість, і навпаки. Зниження собівартості продукції призводить до зростання її цінової конкурентоспроможності, а отже, й зміцнюються позиції підприємства на ринку.

Собівартість - це ключовий економічний показник, що характеризує ефективність діяльності підприємства, а саме доцільність використання виробничих ресурсів, ефективність вкладених коштів у виробництво тощо. Даний показник вказує на досягнення та недоліки підприємства в цілому та його окремих підрозділів.

Планування собівартості продукції займає важливу роль у процесі складання планів економічного та соціального розвитку підприємства та дає змогу підприємству визначити оптимальну величину своїх витрат на її виробництво та реалізацію, а також спрогнозувати фінансові результати.

Об'єктом дослідження у даній роботі виступало ТОВ «Цемент», діяльність якого пов'язана з виробництвом цементу.

В роботі було проаналізовано діяльність даного підприємства за період 2021-2023 рр., досліджено його господарську діяльність, фінансово-економічний стан, рівень рентабельності, характер використання трудових ресурсів.

Одеський цементний завод почав свою роботу у 1965 р. та на сьогодні є одним із лідерів серед виробників цементу на вітчизняному ринку. З 2011 р. підприємство входить до промислової групи CRH.

Аналіз основних та оборотних засобів підприємства показав, що підприємство ефективно використовує наявне обладнання, а також активно проводить заходи, спрямовані на його модернізацію і оновлення.

Проведений аналіз оборотних активів ТОВ «Цемент» дає змогу зробити висновок, що ефективність використання оборотних активів підприємством зменшилася у 2023 р., порівняно з показником 2022 р., на 10,93 %, у 2022 р., порівняно з 2021 р. – на 29,89%. Головним фактором зниження показника є зростання запасів та грошових коштів. Для збільшення оборотності оборотних активів необхідно вжити заходів щодо зменшення даних показників та доцільно буде збільшувати коефіцієнт оборотності запасів.

Дані аналізу трудових ресурсів підприємства показали, що основну частку працівників займають основні робітники, однак, при цьому найбільшими є затрати на оплату праці працівника адміністрації ТОВ «Цемент».

Продуктивність праці робітників підприємства у грошовому вимірі мала тенденцію до зростання у 2023 р., порівняно з 2021 р. (9,62%). У 2023 р. темпи росту чистого доходу були вищими, ніж темпи росту кількості працівників, тому і продуктивність зростала швидше. Якщо розглядати показник 2022 р., порівняно з 2021 р., то можна спостерігати зменшення (35,61%), що відбулося через зниження розміру виручки від реалізації продукції на фоні незначного зменшення кількості працівників.

Розрахунок показників рентабельності та ліквідності підприємства дають змогу зробити наступні висновки:

- на кінець 2023 р. можна відмітити зростання дохідності та ефективності діяльності підприємства, порівняно з 2022 р.;

- підприємство має можливість вчасно розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями та є фінансово стійким;
- забезпечене оборотними активами для ведення господарської діяльності, однак з кожним роком ситуація погіршується;
- має задовільні платіжні можливості щодо погашення поточних зобов'язань;
- підприємство не має власних коштів;
- підприємство незабезпечене достатніми коштами для фінансування оборотних та необоротних активів, що змушує його звертатися до позикових джерел фінансування. Це ставить під загрозу стійкість підприємства.

Особлива увага у даній роботі була приділена аналізу собівартості продукції підприємства.

Собівартість виробництва цементу ТОВ «Цемент» була найнижчою у 2022 р., у 2023 р. даний показник збільшився, однак все одно був меншим, у порівнянні з 2021 р. на 16,74%. Така динаміка пов'язана зі зменшенням обсягу реалізації продукції підприємства у 2022 р. на 4,76 %, та його зростанням у 2023 р. на 80,12%, а також через підвищення цін, що зумовлене нестабільною економічною ситуацією в країні і, як наслідок, зростанням темпів інфляції.

Зростання собівартості тонни цементу відбувалося щорічно поступовими темпами. У 2023 р., порівняно з 2021 р. даний показник зріс на 18,94 %.

Аналіз структури собівартості цементу показав, що основна частка у собівартості припадає на матеріальні витрати (сировина та основні матеріали), інші операційні витрати та витрати на оплату праці. Зростання кожного із зазначених елементів витрат має прямий вплив на показник собівартості.

З метою зниження собівартості цементу для ТОВ «Цемент» були запропоновані наступні заходи:

- зменшення витрат на сировину для виробництва цементу (клінкер), шляхом заміщення 15% даної сировини добавкою (доменний гранульований шлак), що є значно дешевшим та не погіршує якісних характеристик цементу;
- зменшення розміру довгострокових позик у іноземній валюті та надання переваги таким позикам в національній валюті;
- зменшення кількості адміністративного персоналу, що дасть змогу зменшити розмір витрат на фонд оплати праці такого персоналу.

Зменшення витрат на закупівлю сировини для виробництва цементу дозволить зменшити собівартість цементу на 13,05 %, при умові, що загальний обсяг виробництва залишиться незмінним.

Зменшення частки довгострокових зобов'язань у іноземній валюті дасть змогу зменшити інші операційні витрати на 3%.

Якщо зменшити кількість адміністративного персоналу на 3 особи, то вдасться скоротити витрати на річний фонд оплати праці на 7,14%.

Таким чином, шляхом зменшення витрат на сировину, фонд оплати праці працівників адміністрації підприємства та зменшення витрат на погашення відсотків за користування позикою в іноземній валюті, підприємству вдасться зменшити загальну собівартість цементу на 54 000,57 тис.грн. (7,87%). Собівартість 1 тонни цементу при цьому зменшиться на 128,57 грн.

Невизначеність, що може викликати сумніви про фінансову стабільність підприємства, існує. Вона пов'язана з впливом військового вторгнення, валютно-фінансовими та торгово-економічними регуляторними заходами української влади. У 2022 р. підприємство мало суттєві валютні залишки, які призвели до високих неопераційних витрат та, як результат, отримання великих збитків. Наразі ситуація в роботі підприємства стабілізувалася, підприємство стабільно здійснює свою операційну діяльність та має значні запаси товарів, які продовжує реалізувати своїм замовникам. А зменшення собівартості продукції дозволить йому збільшити розмір отриманого прибутку та покращити свій фінансовий стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва Ф. В., Васильєва В. Г. Удосконалення обліку витрат на виробництво та формування собівартості продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород, 2020. Вип. 23, Ч. 1. С. 5–9
2. Андрищенко Н.С. Суть і значення витрат: історичний аспект. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2019. № 5. С. 3-7.
3. Ахновська І., Болгов В. А. Управління витратами: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 156 с.
4. Безсмертна О.В., Адлер О.О., Білоконь Т.М. Шляхи зниження собівартості продукції підприємства. *Економіка та суспільство* : електронне наукове видання. 2020. № 13. С. 351-358.
5. Бондаренко Н.М. Устименко А.К. Собівартість продукції: економічна сутність та її види. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 9. 2021. С.51-54
6. Бутинець Ф.Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. 2022. № 1 (22). С. 11-18.
7. Вергун В. С., Цвек О. В., Воронко Р.М. Меетоди обліку витрат і калькулювання собівартості продукції та напрями їх удосконалення. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. № 69, 2022. С.30-39
8. Голишова І.С. Резерви зниження собівартості продукції URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2019_6/statti/17Golish.pdf

9. Гоменюк О.І. Необхідність зниження собівартості продукції з метою забезпечення конкурентоспроможності продукції підприємств. *Культура народів Причорномор'я*. 2019. № 244. С. 21-26.
10. Горняк О.В. Напрямки та чинники розвитку сучасного підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2022. № 6. С. 35 – 41.
11. Горщар В. Витрати на виробництво: облікова політика. *Бухгалтерія*. 2022. №24/1. С. 50-55.
12. Данило А. І. Методика калькулювання собівартості на основі систем таргет-костингу та кайзен-костингу. *Збірник наукових статей випускників з фаху «Облік і оподаткування»*. 2022. Випуск 11. С.35-42
13. Дикань В. Л., Воловельська І. В., Каличева Н. Є. Економіка підприємства: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2021. Ч. 3. 48 с.
14. Дмитрієв І. А. Економіка підприємства : навч. посіб. для практ. занять і самост. роботи студентів ВНЗ; Харків. нац. автомоб.-дорож. ун-т. Харків : Бровін О. В., 2019. 291 с.
15. Жигалкевич Ж. М. Система управління прибутком як умова ефективного функціонування підприємства. *Економіка і суспільство*, 2023. Вип. №4. С. 145-148.
16. Єлець О. П. Фактори та шляхи зниження собівартості продукції. *Економічний вісник ЗДІА*. 2023. № 80. С.83-89.
17. Козакова І.Ф. Резерви зниження собівартості продукції як один із напрямків підвищення ефективності функціонування підприємства. *Інноваційна економіка*. 2022. № 80. С. 322-325
18. Колпаченко Н.М. Економіка підприємства : навч. посіб. Харків : Діса плюс, 2019. - 277 с.
19. Кувшинова А. О. Резерви зниження собівартості продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 11(2). С. 54-59.

- 20.Кучер В.А. Фактори зниження собівартості продукції на промислових підприємствах в сучасних умовах URL: http://masters.donntu.org/2019/ief/dubovoi/library/s8_11_kucher.pdf
- 21.Максименко Д.В. Аналіз резервів зниження собівартості продукції. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 5(16). С. 351 – 355.
- 22.Маниліч М.І. Собівартість продукції: теоретичний аспект. *Економіка та суспільство : електронне наукове видання*. 2020. № 13. С. 351-358.
- 23.Маркус О. Застосування ABC-костингу при калькулюванні собівартості продукції. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 1. С. 64-71.
- 24.Мартінова Л.Б., Шарко В.В. Аналіз резервів зниження собівартості продукції. *Економіка і управління*. 2022. Т. 31. № 2. Ч. 1. С. 222- 228.
- 25.Мінімальна заробітна плата в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
- 26.Міценко Н.Г., Мизгала С.В. Собівартість продукції як економічна категорія та її місце серед витрат підприємства. *Науковий вісник НТЛУ України* – 2019. №19.4. С.129-132
- 27.Миронова Ю.Ю. Економічна сутність собівартості продукції та шляхи її зниження. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2021. № 4 (12). С. 182–191.
- 28.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України 31.12.1999 р. № 318 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
- 29.Онищенко О.В., Куренна О.О., Крикуненко А.С. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. №34. С.153-157
- 30.Офіційний сайт підприємства ТОВ «Цемент» URL: http://www.crhukraine.com/locations/cement_llc/history.

- 31.Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» URL: <https://privatbank.ua/business/5-7-9>
- 32.Присяжнюк С.В. Методи калькулювання виробничих затрат: зарубіжний та вітчизняний досвід. URL: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2018/Economics/74551.doc.htm
- 33.Севастьянов Р. В., Рябко Д. В. Шляхи та фактори зниження собівартості продукції промислового підприємства. *Вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, 2021. №13. С. 2–11
- 34.Скрипник М. І. Особливості калькулювання собівартості продукції *Міжнародний збірник наукових праць*. 2021. № 1(16). С. 263-272
- 35.Ткаченко Н. Формування виробничої собівартості продукції, незавершеного виробництва, рентабельності та визначення ціни продажу. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2022. № 6. С.29-35
- 36.ТОВ «Цемент» URL: <https://cemark.ua/zavodi/tov-cement>
- 37.Офіційний сайт ТОВ «Фірма Бравос» URL: bravos.com.ua/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwltKxBhDMARIsAG8KnqVo44SR6k1_uV9JTTmMoGzZ76PFuQ1RjNXKxNHfd-KCQ03A3WLU94saApoBEALw_wcB#service
- 38.Радченя Л.І. Економічна сутність витрат виробництва. *Фінансовий облік і аудит*. 2020. №13. С.273-277
- 39.Распопова В.А. Шляхи зниження собівартості продукції підприємства. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2022. Випуск 2. С.260 – 262.
- 40.Рибак І.В., Гут Л.В. Собівартість продукції як важливий показник ефективності роботи підприємства. *Економічні науки*. 2021. Вип. 9. С. 17 – 20.
- 41.Фінансова звітність ТОВ «Цемент» URL: https://c3.cemark.ua/origin/factory_documents/134/

- 42.Фінансова звітність ТОВ «Цемент» URL: https://clarity-project.info/edr/31519010/finances?current_year=2023
- 43.Фостолович В. А., Сімаков О. О. Місце управління витратами в сучасній системі управління підприємством. *Економіка та держава*. 2021. № 10. С. 36-45.

ДОДАТКИ

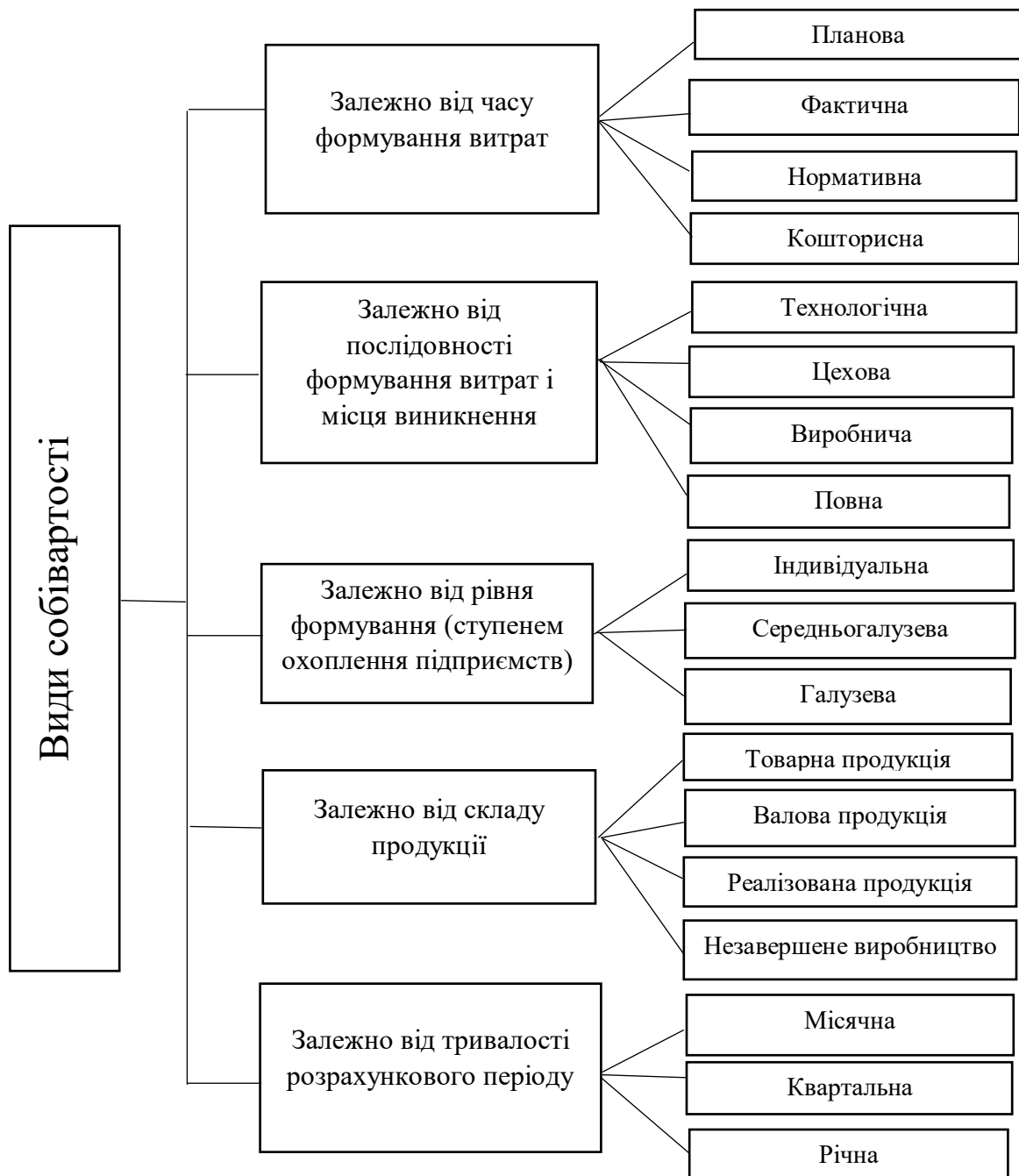

Рис. 1.1. Види собівартості продукції

Джерело: побудовано автором на основі [7, с.32]

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив, тис.грн.				
Назва рядка	Код рядка	2021	2022	2023
I. Необоротні активи	1000	2 048	1 718	2 430
Нематеріальні активи				
первісна вартість	1001	9 516	9 547	10 640
накопичена амортизація	1002	7 468	7 829	8 210
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-	-
Основні засоби	1010	213 423	215 292	222 640
первісна вартість	1012	437 148	462 312	492 619
знос	1015	223 725	247 020	269 979
Інвестиційна нерухомість	1016	-	-	-
первісна вартість	1017	-	-	-
знос	1020	-	-	-
Довгострокові біологічні активи	1021	-	-	-
первісна вартість	1022	-	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-	
Відстрочені податкові активи	1045	-	-	
Гудвіл	1050	-	-	
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-	
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-	
інші необоротні активи	1090	-	-	
Усього за розділом I	1095	215 471	217 010	225 070
II. Оборотні активи				
Запаси:	1100	121 126	109 956	154 327
Виробничі запаси	1101	95 864	91 384	116 016
Незавершене виробництво	1102	5 215	5 979	9 262
Готова продукція	1103	20 047	12 593	29 049
Товари	1104	-	-	-
Поточні біологічні активи	1110	-	-	-
Депозити перестрахування	1115	-	-	-
Векселі одержані	1120	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	19 022	3 971	654

Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	21 837	30 856	15 508
з бюджетом	1135	11 197	4 672	4 663
у тому числі з податку на прибуток	1136	4 663	4 663	4 663
з нарахованих доходів	1140	-	-	-
із внутрішніх розрахунків	1145	488	357	1 052
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	28	3	-
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	142 222	71 182	362 879
Готівка	1166	-	-	-
Рахунки в банках	1167	142 222	71 182	362 879
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-	-
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-	-
Інші оборотні активи	1190	3 651	48 282	6 700
Усього за розділом II	1195	319 571	269 279	545 783
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-	-
Баланс	1300	535 042	486 289	770 853
Пасиви, тис.грн				
Назва рядка	Код рядка	2021	2022	2023
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	140 000	140 000	140 000
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-	-
Додатковий капітал	1410	-	-	-
Емісійний дохід	1411	-	-	-
Накопичені курсові різниці	1412	-	-	-
Резервний капітал	1415	-	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-784 765	-1 094 577	-1 064 602
Неоплачений капітал	1425	-	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-	-
Інші резерви	1435	-	-	-
Усього за розділом I	1495	-644 765	-954 577	-924 602

II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	1 054 667	1 319 183	1 424 021
Довгострокові забезпечення	1520	18 666	17 660	30 401
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	14 510	12 267	11 972
Цільове фінансування	1525	-	-	-
Благодійна допомога	1526	-	-	-
Страхові резерви	1530	-	-	-
у тому числі: резерв довгострокових зобов'язань	1531	-	-	-
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-	-
Призовий фонд	1540	-	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-	-
Усього за розділом II	1595	1 073 333	1 336 843	1 454 422
III. Поточні зобов'язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	-	-	-
Векселі видані	1605	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-	-
товари, роботи, послуги	1615	14 885	7 320	16 643
розрахунками з бюджетом	1620	867	1 113	6 105
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-	-
розрахунками зі страхування	1625	88	99	103
розрахунками з оплати праці	1630	971	1 148	1 197
за одержаними авансами	1635	18 285	9 909	35 811
за розрахунками з учасниками	1640	-	-	-
із внутрішніх розрахунків	1645	56 078	2 052	26 473
за страховою діяльністю	1650	-	-	-
Поточні забезпечення	1660	3 439	2 913	4 240
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	11 891	79 469	150 461
Усього за розділом III	1695	106 474	104 023	241 033
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами,	1700	-	-	-

утримуваними для продажу, та групами вибуття				
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-	-
Баланс	1900	535 042	486 289	770 853

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Фінансові результати (тис.грн.)

Назва рядка	Код рядка	2023	2022	2021
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	888 841	493 481	833 035
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-	-
Премії підписані, валова сума	2011	-	-	-
Премії, передані у перестраховання	2012	-	-	-
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-	-
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	620 706	417 955	753 004
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-	-
Валовий: прибуток	2090	268 135	75 526	80 031
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-	-
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-	-
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-	-
Інші операційні доходи	2120	7 813	6 499	35 082
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	-	-
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-	-
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-	-
Адміністративні витрати	2130	44 225	29 965	22 458
Витрати на збут	2150	9 647	7 229	13 404
Інші операційні витрати	2180	11 856	24 509	35 462
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	-	-	-
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-	-

Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	210 220	20 322	43 789
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-	-
Інші фінансові доходи	2220	5 697	-	-
Інші доходи	2240	503	18	127 144
Дохід від благодійної допомоги	2241	-	-	-
Фінансові витрати	2250	69 776	60 934	56 727
Втрати від участі в капіталі	2255	-	-	-
Інші витрати	2270	118 331	272 837	1 373
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-	-
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	28 313	-	112 833
збиток	2295	-	313 431	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-	-
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	28 313	-	112 833
збиток	2355	-	313 431	-

Додаток Г

Сукупний дохід, тис.грн.

Назва рядка	Код рядка	2023	2022	2021
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-	-
Інший сукупний дохід	2445	1 662	3 619	-2 176
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	1 662	3 619	-2 176
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	1 662	3 619	-2 176
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	29 975	-309 812	110 657

Додаток Д

Елементи операційних витрат, тис.грн.

Назва рядка	Код рядка	2023	2022	2021
Матеріальні затрати	2500	512 223	351 242	661 766
Витрати на оплату праці	2505	28 635	24 253	26 529
Відрахування на соціальні заходи	2510	6 649	5 893	5 648
Амортизація	2515	24 196	25 865	23 689
Інші операційні витрати	2520	114 617	72 404	106 696
Разом	2550	686 436	479 657	824 328

**Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)
Рух коштів у результаті операційної діяльності (тис.грн.)**

Назва рядка	Код рядка	2023	2022	2021
Надходження від: Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	1 096 188	589 226	1 038 569
Повернення податків і зборів у тому числі податку на додану вартість	3005	-	-	-
Цільового фінансування	3010	-	-	-
Надходження від отримання субсидій, дотацій	3011	-	-	-
Надходження авансів від покупців і замовників	3015	-	-	-
Надходження від повернення авансів	3020	-	-	-
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	3025	4 561	2 640	4 944
Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)	3035	640	1 582	482
Надходження від операційної оренди	3040	-	-	-
Надходження від отримання роялті, авторських винагород	3045	-	-	-
Надходження від страхових премій	3050	-	-	-
Надходження фінансових установ від повернення позик	3055	-	-	-
Інші надходження	3095	45 755	1 058	613
Витрачання на оплату: Товарів (робіт, послуг)	3100	718 014	544 393	955 997
Праці	3105	24 691	22 857	21 054
Відрахувань на соціальні заходи	3110	6 570	6 147	5 626
Зобов'язань з податків і зборів	3115	66 484	22 845	34 838
Витрачання на оплату зобов'язань з податку на прибуток	3116	-	-	-
Витрачання на оплату зобов'язань з податку на додану вартість	3117	-	-	-
Витрачання на оплату зобов'язань з інших податків і зборів	3118	-	-	-
Витрачання на оплату авансів	3435	-	-	-
Витрачання на оплату повернення авансів	3140	-	-	-
Витрачання на оплату цільових внесків	3145	-	-	-
Витрачання на оплату зобов'язань за страховими контрактами	3150	-	-	-
Витрачання фінансових установ на надання позик	3155	-	-	-
Інші витрачання	3190	5 032	46 163	1 370
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	326 353	-47 899	25 723

Додаток 3

Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності (тис.грн.)

Назва рядка	Код рядка	2023	2022	2021
Надходження від реалізації: фінансових інвестицій	3200	-	-	-
необоротних активів	3205	-	-	1 868
Надходження від отриманих: відсотків	3215	5 697	-	-
дивідендів	3220	-	-	-
Надходження від деривативів	3225	-	-	-
Надходження від погашення позик	3230	-	-	-
Надходження від вибуття дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	3235	-	-	-
Інші надходження	3250	-	-	-
Витрачання на придбання: фінансових інвестицій	3255	-	-	-
необоротних активів	3260	39 973	23 604	32 038
Виплати за деривативами	3270	-	-	-
Витрачання на надання позик	3275	-	-	-
Витрачання на придбання дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	3280	-	-	-
Інші платежі	3290	-	-	-
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	-34 276	-23 604	-30 170

Додаток К

Рух коштів у результаті фінансової діяльності (тис.грн.)

Назва рядка	Код рядка	2023	2022	2021
Надходження від: Власного капіталу	3300	-	-	-
Отримання позик	3305	-	-	-
Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві	3310	-	-	-
Інші надходження	3340	-	-	-
Витрачання на: Викуп власних акцій	3345	-	-	-
Погашення позик	3350	-	-	-
Сплату дивідендів	3355	-	-	-
Витрачання на сплату відсотків	3360	-	-	47 660
Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди	3365	-	-	-
Витрачання на придбання частки в дочірньому підприємстві	3370	-	-	-
Витрачання на виплати неконтрольованим часткам у дочірніх підприємствах	3375	-	-	-
Інші платежі	3390	-	-	-
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	-	-	-47 660
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	292 077	-71 503	-52 107
Залишок коштів на початок року	3405	71 182	142 222	195 377
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	-380	463	-1 048
Залишок коштів на кінець року	3415	36 879	71 182	142 222